Генадзь Карпенка: У канцы тунэля з'явілася святло. Чырвонае (стар. 4)
Куды плывуць караблі інтэграцыі (стар. 7)

СВАБОДА

Год заснавання 1902
Выходзіць з 1990
Галоўны рэдактар Ігар Германчук
Заснавальнік Павел Жук
Наклад 36.860
Адрас рэдакцыі:
220088, Мінск, вул.Іванаўская, 56
Тэл./факс 2 362 441

Аўторак, 13 траўня 1997 № 49 Кошт свабодны

Акцыя

Мінскія ўлады дазволілі апазіцыі правесці 14 траўня ў сталіцы акцыю пратэсту супраць беларуска-расійскай інтэграцыі. Акцыя супадае з заканчэннем т.зв. усенароднага абмеркавання статута саюза Беларусі і Расіі.

Прадстаўнікі БНФ мелі намер наладзіць у гэты дзень шэсце ад плошчы Я.Коласа да плошчы Незалежнасці, аднак гарвыканкам дазволіў толькі правядзенне мітынгу ў 17:30 на плошчы Я.Коласа. Кіраўніцтва БНФ спадзяецца, што акцыя пратэсту будзе масавай і засведчыць непрыняцце значнай часткай беларускага грамадства ідэяў любой інтэграцыі з усходнім суседам.

Суд

Сёння пасля 14 гадзін у Цэнтральным судзе г.Мінска запланаваны разгляд трох цікавых справаў. Будуць судзіць старшыню ВС Сямёна Шарэцкага, дэпутатаў Валерыя Шчукіна і Анатоля Лябедзьку.

Стыхія

Ураганны вецер пранёсся над Віцебскай вобласцю вечарам 9 траўня. Па дадзеных МУС Беларусі, на тэрыторыі дзевяці раёнаў, найбольш пацярпелых ад стыхіі, былі пашкоджаныя дахі 270 жылых дамоў і 263 гаспадарчых пабудоваў. У выніку абрыву ліній электраперадач часова засталіся без энергіі 95 жывёлагадоўчых ферм. Чалавечых ахвяраў не зарэгістравана.

Адвакаты «пад каўпаком»

Дзіўна, але факт: прыватная адвакацкая практыка ў Беларусі забараняецца. Такое рашэнне прыняў Лукашэнка.

Прэзідэнцкі дэкрэт № 12 «Аб некаторых мерах па ўдасканаленню адвакацкай і натарыяльнай дзейнасці», які быў апублікаваны на мінулым тыдні, абвяшчае, што *«з 1 ліпеня 1997 г. адвакацкая дзейнасць можа ажыццяўляцца толькі асобамі, якія з'яўляюцца членамі абласных (Мінскай гарадской) калегій адвакатаў».*

Акрамя таго, анулююцца ліцэнзіі ў тых адвакатаў, якія атрымалі іх падчас знаходжання на дзяржаўнай службе. Гэта значыць, што дэпутату Мечыславу Грыбу, напрыклад, альбо былому генпракурору Васілю Капітану давядзецца здаваць экзамен зноў.

Дэкрэт устанаўлівае шэраг іншых абмежаванняў. Прыпыняецца таксама (тэрмінам на адзін год) выдача ліцэнзіяў на права займацца прыватнай натарыяльнай дзейнасцю.

(Працяг тэмы на стар.2)

Забаранілі спектакль пра сталіншчыну

У райцэнтры Краснаполле Магілёўскай вобласці была забароненая прэм'ера спектакля «Канвеер», прысвечанага трагічнаму лёсу беларускага пісьменніка Васіля Шашалевіча, расстралянага ў жахлівым 1937 годзе.

Пісьменнік быў родам з Краснаполля. Яшчэ сёння ў мястэчку жыве 83-гадовая жанчына, былая настаўніца, якая праходзіла па той жа справе, што і пісьменнік. Тады ім НКВД прышыў шпіёнскую дзейнасць і нацыяналізм. За гэта пісьменніка расстралялі, а маладую настаўніцу прыгаварылі да 10 год ГУЛАГу.

Спектакль пастаўлены заслужаным дзеячам культуры Беларусі Валянцінам Ермаловічам па п'есе магілёўскага пісьменніка Міхася Карпечанкі. Паводле словаў рэжысёра, аб прэм'еры было дамоўлена з загадчыцай аддзела культуры, але намеснік старшыні Краснапольскага райвыканкама па пытаннях ідэалогіі Фёдар Ганчароў не даў «дабро» на пастаноўку. Калі карэспандэнт СВАБОДЫ запытаўся ў Ф.Ганчарова, чым яму не падабаецца п'еса ў пастаноўцы заслужанага дзеяча культуры, той заявіў наступнае: *«Хай спачатку мне пакажуць, бо ўсё неабходна глядзець папярэдне. Вулічных музыкантаў нам не трэба! І ўвогуле, у нас ёсць свой народны тэатр, мы нікога не запрашалі».*

Сымон ГЛАЗШТЭЙН

Лукашэнка трапіў у «чорны спіс»

У Сусветны дзень свабоды прэсы, 3 траўня, Камітэт абароны журналістаў абвясціў спіс 10 галоўных ворагаў прэсы ў свеце. Сярод іх — прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка.

Камітэт абароны журналістаў *(CPJ)* — міжнародная няўрадавая некамерцыйная арганізацыя, штаб-кватэра якой знаходзіцца ў Нью-Йорку. Штогод у Сусветны дзень свабоды прэсы камітэт абвяшчае «чорны спіс» палітыкаў, якія вызначыліся адкрытай варожасцю да прынцыпаў свабоды прэсы ў сваіх краінах. Па словах сп.Вільяма Орма, выканаўчага дырэктара *CPJ*, асобы, уключаныя ў спіс ворагаў прэсы, *«маюць непасрэднае дачыненне да соцень парушэнняў свабоды слова — увядзення цэнзуры, фізічнага насілля над журналістамі, арыштаў, турэмнага зняволення і нават да палітычных забойстваў».*

Самым злосным ворагам свабоды прэсы трэці год запар называецца Антар Зуарбі — лідэр алжырскай Узброенай ісламскай групы, якая з 1992 года вядзе грамадзянскую вайну супраць свецкага ўрада Алжыра. За гэты час ад рук баевікоў загінула 59 журналістаў. Далей у спісе ідуць кітайскі кіраўнік Цзян Цзэмінь, непрымірымы кубінскі рэвалюцыянер Фідэль Кастра, генерал Сані Абача — кіраўнік ваеннага рэжыму ў Нігерыі, прэм'ер-міністр Турцыі Неджметын Эрбакан.

Беларускі прэзідэнт А.Лукашэнка займае ў спісе ворагаў прэсы шостае месца. Камітэт абароны журналістаў палічыў, што Лукашэнка больш вінаваты перад прэсай і журналістамі, чым кіраўнікі Эфіопіі, Інданэзіі, Бірмы і Албаніі, якія стаяць у спісе пасля прэзідэнта Беларусі. І гэта пры тым, што, напрыклад, у Бірме генерал Тан Швэ ўвёў сапраўды драконаўскія законы, у краіне забароненыя ўсе прыватныя газеты, кожнага, хто нелегальна мае факс, чакае 15 гадоў турмы, а за выказванні, якія «могуць парушыць стабільнасць у краіне», пагражае 20 гадоў зняволення.

Камітэт абароны журналістаў — вельмі ўплывовая арганізацыя, дакументы *CPJ* вывучаюцца міжнароднымі структурамі і ўрадамі буйнейшых краін свету. Сёлетні спіс 10 ворагаў свабоды прэсы стаў тэмай спецыяльнага даклада Генеральнага сакратара ААН Кофі Анана. Так што Лукашэнка ізноў праславіўся — на гэты раз у адной кампаніі з самымі сумнавядомымі дыктатарамі свету.

Магдалена НЕПАКАЙ

Саюзны статут: усё вырашыць апошні дзень

Шлейф скандалаў і непаразуменняў стаў трывалым атрыбутам інтэграцыйных ініцыятываў Лукашэнкі.

Раптоўны прыезд 11 траўня ў Мінск расійскай дэлегацыі на чале з віцэ-прэм'ерам расійскага ўрада Валерыем Сяровым з'яўляецца прамым вынікам распаўсюджанай 8 траўня скандальнай інфармацыі аб існаванні ў Крамлі новага праекта саюзнага статута, які перакрэслівае ўсе інтэграцыйныя ініцыятывы беларускага прэзідэнта.

Скандальная інфармацыя аб існаванні «падмётнага» статута была прывезеная ў Мінск Генадзем Зюганавым, які сустрэўся 8 траўня з Лукашэнкам. У той жа дзень на прэс-канферэнцыі адзін з паплечнікаў Зюганава — рэдактар газеты «Завтра» сп.Праханаў — на пытанне карэспандэнта СВАБОДЫ аб прадуктыўнасці сустрэчы з Лукашэнкам нечакана заявіў, што з атачэння Анатоля Чубайса ім патрапіў у рукі новы праект статута, у якім наогул адсутнічаюць палажэнні аб наднацыянальных органах саюза. Гэта, на думку Праханава, цалкам перакрэслівае ўсю канцэпцыю статута. Па словах Праханава, набліжаныя да Ельцына асобы быццам бы актыўна апрацоўваюць расійскага прэзідэнта з мэтай схіліць да чубайсаўскага варыянта статута. Новы праект перададзены Лукашэнку, і цяпер «лідэр славянства» здольны, на думку ўдзельнікаў прэс-канферэнцыі, *«больш прадуктыўна весці барацьбу з сусветным імперыялізмам, які ўступіў у змову з сусветным сіянізмам».*

Выкрывальніцтвы расійскіх камуністаў адбыліся напярэдадні візіту Лукашэнкі ва Украіну, куды ён накіраваўся ўчора. Афіцыйнай шырмай візіту з'яўляецца падпісанне ў Кіеве парафіраванай дамовы аб дзяржаўнай мяжы, а таксама абмеркаванне пытанняў гандлю і супрацоўніцтва праваахоўных органаў. Між тым з адміністрацыі беларускага прэзідэнта актыўна ідзе санкцыяваная ўцечка інфармацыі аб тым, што Лукашэнка падчас размовы з Кучмам недвухсэнсоўна дасць зразумець пра вострае жаданне Беларусі аднавіць замарожаныя кантакты з заходнімі краінамі. Аналагічны ход (намёк на магчымы саюз Беларусі з Украінай) ужо аднойчы быў выкарыстаны Лукашэнкам, і вынікі непрыхаванага шантажу падзейнічалі тады на Крэмль. На гэты раз імкненне выклікаць рэўнасць Масквы падмацоўваецца пагрозлівымі заявамі Лукашэнкі пра здраду справе інтэграцыі некаторымі расійскімі палітыкамі, што падсоўваюць у асобе Чарнамырдзіна непрымальныя для Беларусі варыянты аб уваходжанні ў Расію ў выглядзе суб'екта федэрацыі, а таксама ярымі ворагамі яднання ў Крамлі, *«якія кладуцца касцьмі»*. Для паўнаты адчуванняў Лукашэнка ў чарговы раз узгадаў пра суверэнітэт Беларусі..

Карацей, беларускі бок хоча даць зразумець, што ў выпадку, калі Крэмль зробіць крок назад (а менавіта так назваў Лукашэнка статут Чубайса), то Мінск знойдзе чым адказаць.

Абмеркаванню варыянтаў адказу і быў прысвечаны экстраны прыезд у беларускую сталіцу Валерыя Сярова, які прывёз таксама чарговае пасланне Ельцына. У ім, па словах віцэ-прэм'ера, гаворыцца: *«Настаў час зверыць гадзіннікі»*. Лукашэнка паспрабаваў супакоіць публіку, заявіўшы, што статут пры любым надвор'і будзе падпісаны 23 траўня, але ёсць *«тры-чатыры, а фактычна два разыходжанні»*. Сяроў быў больш адкрытым, паведаміўшы, што гаворка ідзе аб разыходжаннях у пытаннях будучага дзяржаўнага ўладкавання, а таксама трансфармацыі органаў улады супольнасці ў органы саюза. Прынамсі, гэтыя пытанні і з'яўляюцца ключавымі ў статуце, і іх невырашанасць патыхае чарговым скандалам напярэдадні падпісання. Каб пазбегнуць знаёмага прэзідэнту Беларусі адчування «выпушчанага сыра», Ельцын і выклікае беларускага калегу 22 траўня ў Маскву, дзе падчас перамоваў адзін на адзін плануецца зняць спрэчнае пытанне. Аднак той факт, што канчаткова канцэпцыя статута будзе выпрацоўвацца толькі за дзень да падпісання, гаворыць сам за сябе.

Яцэк ГАРБУЗОВІЧ

Смаргонскія беспрацоўныя ў Астрахань не хочуць

Смаргонскі райаддзел па працы з моладдзю абвясціў да 10 траўня набор ахвотных паехаць на ўборку садавіны і гародніны ў Астраханскую вобласць Расіі. Запісалася 80 чалавек — пераважна маладыя беспрацоўныя. Аднак на працу ў Астрахань яны не паедуць.

Рэч у тым, што расійскі бок у апошні момант змяніў свае ўмовы. Спачатку абяцалася, што беларуская моладзь атрымае трохразовае бясплатнае харчаванне і можна будзе зарабіць у месяц да 500 тысяч расійскіх рублёў. Цяпер жа абвясцілі, што і за харчаваннне, і за праезд туды і назад трэба заплаціць са сваёй кішэні. У аддзеле па працы з моладдзю карэспандэнту СВАБОДЫ патлумачылі, што ў такім разе ўся справа не мае сэнсу: моладзь нічога не заробіць, бо дарога няблізкая. А ўмовы працы прапануюцца не асабліва выгадныя. У спёку (30–40 °С нават у цяню) за дзень трэба сабраць норму 300 кг памідораў, а за гэта дадуць 37 тысяч расійскіх рублёў.

Такая ж, як і ў Смаргоні, група была набраная ў Мінску, але мінчукі ў выніку таксама адмовіліся ад астраханскіх заробкаў. Смаргонцы спадзяюцца цяпер, што ўдасца пасляць беспрацоўную моладзь на лепшых умовах на ўборку вінаграду — у Адэскую вобласць Украіны.

С.А.

Майскія канікулы на заводах скончыліся

Учора, 12 траўня, пасля двухтыднёвых майскіх канікулаў пачалі працаваць прамысловыя прадпрыемствы аўтамабільнага і сельскагаспадарчага машынабудавання.

Сярод іх такія гіганты, як МАЗ, Мінскі трактарны завод, «Гомсельмаш», Мінскі маторны завод. Гэтыя прадпрыемствы спыніліся яшчэ ў канцы красавіка, нягледзячы на тое, што тэхналагічны працэс на шэрагу вытворчасцяў мае бесперапынны характар. Па словах аднаго з кіраўнікоў незалежных прафсаюзаў Аляксандра Бухвостава, асноўная прычына вымушаных адпачынкаў — «дэфіцыт абаротных сродкаў». Акрамя таго, на пачатку траўня шмат выходных, якія ўскладняюць нармальную работу на прадпрыемствах з бесперапынным тэхналагічным працэсам. Многія работнікі атрымалі магчымасць папрацаваць на лецішчах.

Аляксандр Бухвостаў падкрэсліў, што цяпер на заводах аўтасельгасмаша пачынаецца «сезон працы». Перад уборкай ураджаю з'яўляецца попыт пераважна на запчасткі для сельскагаспадарчых машын.

Радасныя вясновыя канікулы, аднак, не ратуюць ад сумнай рэальнасці ў галіне. Так, у 1996 годзе падзенне вытворчасці на Мінскім аўтамабільным заводзе склала 17,5%. На пачатак 1997 года доўг гэтага прадпрыемства бюджэту складаў 260 мільярдаў рублёў, Фонду сацыяльнай абароны насельніцтва — 160 мільярдаў. Сярэдняя зарплата работнікаў аўтасельгасмаша складае 2 мільёны 200 тысяч рублёў.

Мікола ВАЙТОВІЧ

Беларускі Ford стартуе ў ліпені

На прэс-канферэнцыі, прымеркаванай да Чацвёртага міжнароднага аўтасалона ММА'97, які праходзіў у Мінску на мінулым тыдні, прадстаўнік кампаніі *Ford* паведаміў, што бізнес фірмы ў Беларусі развіваецца «па плане».

Запуск канвеера па зборцы аўтамабіляў *Ford* у пасёлку Абчак пад Мінскам запланаваны на 30 ліпеня 1997 г. Будзе наладжаны выпуск машын дзвюх марак — легкавіка *Escort* і мікрааўтобуса *Transit*. У першы ж год работы завода плануецца «выдаць» 6 тысячаў аўтамабіляў. У наступныя гады аб'ёмы выпуску будуць нарошчвацца або, наадварот, скарачацца — у залежнасці ад попыту. На сённяшні дзень, як паказваюць праведзеныя кампаніяй даследаванні, найбольш папулярныя на беларускім рынку легкавыя мадэлі *Mondeo* і *Escort*.

Вераніка СТРОЕВА

Свой алей павінен быць смачнейшы

Беларуская асацыяцыя перапрацоўшчыкаў і вытворцаў маслатлушчавай прадукцыі абяцае, што неўзабаве нам ужо не давядзецца смажыць нашыя традыцыйныя дранікі на замежным алеі.

У нядаўна створаную асацыяцыю ўвайшлі Гомельскі тлушчакамбінат, Мінскі маргарынавы завод, Бабруйскі завод раслінных алеяў, канцэрн «Белхарчаграпрам» і інш. Кіраўнік асацыяцыі Ю.Чытаеў (дырэктар Гомельскага тлушчакамбіната) сцвярджае, што Беларусь мае ўсе магчымасці, каб поўнасцю забяспечыць сябе раслінным алеем высокай якасці не толькі для харчовых, але і тэхнічных мэтаў. Беларускі сланечнік збіраюцца вырошчваць у Гомельскай, Гродзенскай, Брэсцкай і на поўдні Мінскай і Магілёўскай абласцей. Пакуль жа Беларусь задавальняе свае патрэбы ў сланечнікавым алеі за кошт імпарту, на што ідуць вялікія валютныя сродкі.

Уладзімір ВАЛЕЎСКІ

З адваката робяць пешку

Прэзідэнцкі дэкрэт № 12 каментуе вядомы адвакат Гары Паганяйла

— Спадар Паганяйла, як бы вы ацанілі сістэму юрыдычнай дапамогі, якая існавала ў Беларусі да падпісання дэкрэта № 12?

— У 1993 годзе ў нас быў прыняты закон аб адвакатуры, які пашырыў правы і магчымасці адвакатаў у абароне грамадзян. Мы былі яшчэ далёкія ад заходніх стандартаў, і ўсё ж за гэтыя некалькі гадоў было шмат зроблена. Ва ўсякім разе, адвакацкая дапамога стала фактарам грамадскага жыцця. Адначасова ішло ўдасканаленне працэсуальнага заканадаўства. Гэта таксама спрыяла нашаму набліжэнню да юрыдычнай практыкі дэмакратычных краін. З адказнасцю заяўляю, што дэкрэтам № 12 гэты працэс спынены, і мы ў адзін момант апынуліся амаль што ў сталінскіх часах. Па сутнасці, гэтым дэкрэтам аднаўляецца савецкая сістэма адвакатуры. Пасля таго, як з адваката зробяць паслухмяную куклу, апраўдальныя прысуды стануць у нас выключна рэдкай з'явай.

— Колькі цяпер у Беларусі працуе адвакатаў і ці адпавядае гэтая лічба патрэбам грамадства?

— Па маіх дадзеных, не больш за 1.000 чалавек. Што ж тычыцца патрэбаў грамадства, то гэта складанае пытанне. Свабоднаму грамадству не хопіць і некалькіх тысячаў адвакатаў, а ва ўмовах дыктатуры будзе досыць некалькіх соцень.

Згодна з законам 1993 года, членства ў калегіі адвакатаў не было абавязковай умовай для нашай прафесійнай дзейнасці. І хаця большасць адвакатаў былі аб'яднаныя ў калегіі, але хапала і прыватнікаў-адзіночак. Канкурэнцыя паміж намі забяспечвала якасць паслугаў, у чым зацікаўленае грамадства. Цяпер усіх зноў зганяюць у адзін калгас пад кіраўніцтвам аднаго пастуха. Ліцэнзія будзе выдавацца толькі на пяць гадоў. Праз кожныя пяць гадоў давядзецца даказваць сваю лаяльнасць уладзе, што для адвакатаў, якія займаюцца абаронай палітычных, стане вельмі праблематычна. Я ўжо не кажу пра захады супраць былых чыноўнікаў, якія атрымалі ліцэнзіі і пайшлі працаваць адвакатамі. Дэкрэт — помста ім асабіста і напамінак усім будучым адступнікам пра магчымую кару. Акрамя таго, гэтым дэкрэтам надзвычайна павышаюцца паўнамоцтвы міністэрства юстыцыі. Яно будзе і караць, і кантраляваць, і аказваць міласці. Па сутнасці, аднаўляецца сістэма дзяржаўнага кантролю над адвакатурай.

— І ўсё ж, на вашую думку, якія-небудзь змены неабходна было ўносіць у сістэму адвакатуры?

— Безумоўна. Напрыклад, павысіць ролю самакіравання, удасканаліць адносіны паміж кіраўніцтвам юрыдычных фірмаў і шэраговымі супрацоўнікамі, а галоўнае — заканадаўча забяспечыць максімальна шырокую юрыдычную дапамогу грамадзяніну падчас разгляду справы. Тое, што некалькі гадоў таму адвакат быў допушчаны да затрыманага з першага дня арышту — гэта толькі гучыць прыгожа, але па-сутнасці мала што змяніла. У нас адвакат дагэтуль пазбаўлены магчымасці знаёміцца з абвінавачаннямі адразу пасля арышту, за любую дробязь яго можна адхіліць ад абароны. Дагэтуль адвакацкая дапамога застаецца вельмі слабой у параўнанні з паўнамоцтвамі следства. Над выпраўленнем гэтага дысбалансу і трэба было б папрацаваць заканадаўцам, але ім прыйдзецца цяпер прымаць новы закон аб адвакатуры на падставе 12-га дэкрэта, які робіць з адваката пешку ў судовым працэсе. Для грамадства адсутнасць незалежнай сістэмы юрыдычнай дапамогі будзе мець катастрафічныя наступствы. Прыйдзе час, калі дэкрэт «закране» любога грамадзяніна. Заўтра тыя ж чыноўнікі, якія сёння падтрымліваюць падобныя дакументы, адчуюць патрэбу ў абароне ад дзяржавы, бо многіх з іх сістэма перажуе і выплюне, але дапамагчы ім ужо не будзе каму.

Алег ГРУЗДЗІЛОВІЧ

Нямецкія партнёры давяраюць «Дзецям Чарнобыля»

Прадстаўнікі дабрачынных арганізацыяў зямлі Ніжняя Саксонія (ФРГ) Вольфганг Копф і Гюнтэр Верс прапануюць стварыць міжнародную камісію па праверцы дзейнасці фонду «Дзецям Чарнобыля».

«Грамадзяне ФРГ і ўрад нашай краіны вельмі занепакоеныя адносінамі беларускіх уладаў да дзейнасці дабрачынных недзяржаўных арганізацыяў і з недаверам ставяцца да прэтэнзіяў, якія выстаўляюцца ў іх адрас», — сказаў Вольфганг Копф, выканаўчы дырэктар фонду «Беларусь», падчас прэс-канферэнцыі, праведзенай у Мінску ў мінулую пятніцу. Па словах В.Копфа, нямецкія арганізацыі, якія знаходзяцца ў партнёрскіх адносінах з фондам «Дзецям Чарнобыля», не маюць да яго ніякіх прэтэнзій. *«Са свайго боку мы неаднаразова правяралі фонд і не знайшлі падставаў, каб сумнявацца ў сумленнасці яго кіраўнікоў»*, — заявіў сп.Копф. Ён паведаміў аб намеры нямецкага боку прапанаваць беларускім уладам кандыдатуры незалежных экспертаў, якія маглі б выканаць ролю трацейскага суда ў канфліктнай сітуацыі, што склалася вакол фонду «Дзеці Чарнобыля».

Што тычыцца рэзанансу гэтага канфлікту ў свеце, то прадстаўнікі Германіі назвалі яго разбуральным для іміджу Беларусі. *«Ясна, на якім палітычным фоне адбываюцца гэтыя падзеі»*, — сказаў журналістам Гюнтэр Верс. Ён параіў беларускай адміністрацыі яшчэ раз узважыць наступствы, да якіх прывядзе самаізаляцыя Беларусі ад Еўропы. Прадстаўнікі нямецкіх арганізацыяў, якія дапамагаюць беларускім дзецям, запэўнілі фонд «Дзецям Чарнобыля» ў сваёй салідарнасці і заклікалі беларускае кіраўніцтва спыніць пагрозы ў бок супрацоўнікаў фонду, а таксама даць гарантыі ініцыятыўным групам Германіі ў магчымасці надалей аказваць дапамогу ахвярам Чарнобыльскай аварыі. *«Той факт, што больш за 500 гуманітарных транспартаў цяпер заблакіраваныя на мытнях, мы ўспрымаем не як адмову людзей атрымліваць дапамогу, а як адмову ўрада Беларусі садзейнічаць атрыманню гэтай дапамогі»*, — заявілі прадстаўнікі нямецкіх дабрачынных арганізацый.

На прэс-канферэнцыі таксама быў абнародаваны ліст за подпісам кіраўнікоў фонду «Дзецям Чарнобыля», у якім аспрэчваюцца высновы камісіі Савета бяспекі, якая правярала дзейнасць фонду. *«Імкненне камісіі любой цаной выклікаць недавер да фонду і сфабрыкаваць супраць яго абвінавачванні, дае падставу лічыць вынікі праверкі неаб'ектыўнымі і не пагадзіцца з яе заключэннямі»*, — сцвярджаюць старшыня праўлення фонду Генадзь Грушавы і галоўны бухгалтар Наталля Гальцова. У якасці доказу «тэндэнцыйнасці» камісіі яны прыводзяць шэраг прыкладаў, калі правяраючыя наўмысна, на іх думку, сказілі відавочныя факты. Напрыклад, адзін з набытых фондам аўтамабіляў (*IFA-60*, 1989 г. выпуску) быў ацэнены правяральшчыкамі ў 71 тысячу нямецкіх марак, хаця на самой справе ён каштаваў фонду толькі адну тысячу *DM*. *«Зыходзячы з гэткай несапраўднай лічбы, камісія абвінаваціла фонд у нявыплаце пошліны і нанясенні дзяржаве стратаў у памеры 15 тысяч DM, што ўжо стала падставай для пракуратуры для ўзбуджэння крымінальнай справы»*, — сцвярджаецца ў лісце кіраўнікоў фонду.

Алег ГРУЗДЗІЛОВІЧ

Помнік класіку літаратуры

На радзіме класіка беларускай літаратуры XIX стагоддзя Яна Баршчэўскага ў вёсцы Мурагі Расонскага раёна Віцебскай вобласці будзе ўстаноўлены помнік пісьменніку.

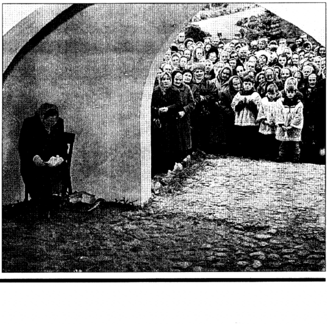
Цяпер вядуцца падрыхтоўчыя работы, пад ахову дзяржавы ўжо ўзятая тэрыторыя, якая некалі належала шляхціцу Завальню — галоўнаму персанажу навел Яна Баршчэўскага. У кнізе фантастычных апавяданняў «Шляхціц Завальня» Янам Баршчэўскім адлюстраваны побыт беларускай засцянковай шляхты, сцвярджаецца народная мараль, арганічна пераплятаюцца традыцыйныя паганскія ўяўленні з хрысціянскімі вераваннямі.

Мяркуецца, што на гранітным помніку з партрэтам Яна Баршчэўскага будзе выбіты факсімільны подпіс пісьменніка і ягоныя словы: *«Мае самотныя думкі заўсёды вяртаюцца ў гэты край»*.

БелаПАН

КАДРЫ

Дапамажы, Божа!

ФПГ: пока только с Россией

Некоторые промышленники видят в создании финансово-промышленных групп (ФПГ) единственный шанс, чтобы сохранить белорусскую экономику и дать ей стимул к развитию. Однако в Беларуси до сих пор нет национальных ФПГ и в ближайшее время не предвидится. Существуют лишь ФПГ, организованные совместно с Россией; иначе говоря, некоторые белорусские предприятия входят в состав российских ФПГ.

Суть идеи

Под финансово-промышленной группой понимается объединение финансового (банковского), промышленного и торгового капиталов. Чаще всего ФПГ представляют собой по форме совокупность акционерных обществ, которые находятся под стратегическим управлением центральной компании, контролирующей дочерние как за счет пакетов акций, так и за счет личного участия своих менеджеров в управлении. Последнее означает, что одни и те же лица обычно занимают руководящие посты в материнских и дочерних компаниях и банках.

Для большинства людей более привычно понятие так называемой транснациональной корпорации (ТНК), которые составляют ядро современной мировой экономики и по своей экономической мощи не уступают потенциалу многих отдельно взятых стран. Под транснациональными корпорациями фактически понимаются ФПГ, предприятия которых расположены в различных странах. В России, первой из стран СНГ занявшейся созданием ФПГ, есть еще понятие межгосударственной (международной) ФПГ, которой считается экономическая структура на основе межправительственных соглашений.

Транснациональные корпорации стали появляться в мире с развитием международной торговли, но пик их развития пришелся на вторую половину XX века. Причиной возникновения таких корпораций и групп стала необходимость привлечения крупного финансового капитала для дальнейшего развития компаний — повышения их конкурентоспособности в мировом масштабе, освоения новых технологий и выхода на международные рынки. Так, например, конкуренция потребовала от компаний переноса производства ближе к рынкам сбыта, а также в страны с дешевой рабочей силой. (Наглядный пример — строительство завода *Ford* под Минском.) По сравнению с обычными компаниями, ФПГ и ТНК в состоянии финансировать постоянно растущие расходы на научные исследования, разработку и совершенствование новых технологий, более приспособлены к работе на зарубежных рынках. Важным является и такой фактор, как экономия на крупных масштабах производства: делать больше — всегда дешевле.

Примеров таких компаний можно привести множество. (Правда, многие из них представляют собой скорее не финансово-промышленные, а промышленно-финансовые группы.) Среди групп, сформированных вокруг банков, можно назвать немецкий «Дойче банк», японские «Мицуи», «Мицубиси», американские «Ситикорп» и т.п. Лидерство по количеству и по объемам средств, аккумулируемых подобными структурами, занимают Япония, США, а также европейские страны. Хотя в последнее время зачастую уже трудно установить «национальную принадлежность» некоторых ТНК.

Спасение промышленности по-российски

Конкурировать с подобными международными корпорациями способны только аналогичные структуры. И в России была сделана логичная попытка создания финансово-промышленных групп.

В конце 1993 года вышел указ президента РФ «О создании финансово-промышленных групп в Российской Федерации», который положил начало этому процессу. Вслед за ним был принят еще ряд документов, которые регламентировали создание подобных объединений. Планируется, что группы станут своеобразными «точками роста», которые вытянут за собой и всю остальную экономику. В будущем ожидается появление 10–20 наиболее мощных ФПГ и около 100 менее крупных корпораций. В результате в России сейчас существует более 30 официально зарегистрированных финансово-промышленных групп (правда, многие пока только на бумаге).

Наиболее серьезно выглядят ФПГ (некоторые из них, кстати, не зарегистрированы), созданные крупнейшими банками России не без помощи государства. Российские банки активно участвовали в приватизационном процессе, скупая акции предприятий как за приватизационные чеки, так и за деньги. В результате уже сейчас можно говорить о нескольких центрах концентрации капитала. Прежде всего это структуры банка «Менатеп» (группа «Роспром»), «Онэксимбанка» (группа «Интеррос»), «Инкомбанка», банка «Альфа», «Российского кредита» и других. Среди подобных структур наиболее мощной является группа «Онэксимбанка», банковские активы которой превышают 26 трлн. российских рублей. Крупнейшие ФПГ включают в себя предприятия сырьевых отраслей, что и неудивительно, так как именно этот сектор в России сейчас является наиболее благополучным и позволяет получать достаточно высокие прибыли, что и привлекает финансовый капитал.

Некоторые ФПГ формировались промышленными корпорациями, которые сами организовали крупные и мощные банки — к их числу можно отнести такие корпорации, как Газпром (известный всем по своей рекламе банк «Империал», «Газпромбанк»), ЛУКойл и другие.

Для ФПГ нужно другое государство

Существуют идеи создания ФПГ на базе промышленных предприятий и в Беларуси, однако в реальные государственные планы они не оформились. Создание самостоятельных белорусских ФПГ пока не предвидится: создаются лишь структуры, совместные с Россией, которая видит в них один из важнейших путей экономической интеграции.

Сейчас белорусские предприятия входят в такие российские ФПГ, как «Нижегородские автомобили», «Точность». Планируется также участие наших предприятий в группах «Вымпел» (создание систем и средств противоракетной и противокосмической обороны, телекоммуникаций и связи, с белорусской стороны — Гомельский радиозавод, гомельские конструкторские бюро «Луч» и системного программирования); «Формаш» (создание и производство оборудования для выпуска химволокон и нитей и т.п.; с белорусской стороны — Гродненское и Светлогорское ПО «Химволокно»); «Планар» (создание специализированного оборудования для производства изделий электронной техники, от нас — «Планар» и «Белпромстройбанк»), а также «Дизельное машиностроение».

Недавно палата представителей ратифицировала два межправительственных соглашения, касающихся российско-белорусских финансово-промышленных групп: Соглашение о создании транснациональной финансово-промышленной группы по обеспечению эксплуатации и ремонта авиационной техники гражданской авиации государств-участников СНГ и Соглашение о создании и деятельности международной финансово-промышленной группы «Гранит». В первую группу от Беларуси вошли аэропорты Минска и Гомеля, компании «Белавиа» и «Техавиасервис», ФПГ остается открытой и для других предприятий Беларуси. Предполагается, что создание новой структуры поможет авиакомпаниям стран СНГ конкурировать с западными фирмами. В состав «Гранита» войдут научно-производственное объединение «Агат», Борисовский ремонтный завод техники ПВО и другие белорусские предприятия. Основной целью работы этой ФПГ будут усовершенствование и создание систем ПВО.

О государственных планах создания чисто белорусских, национальных ФПГ пока не слышно. Противники говорят о невозможности создания у нас вертикально интегрированных групп (то есть включающих предприятия, выполняющие определенную часть полного технологического процесса — от добычи и переработки сырья до выпуска конечного продукта), так как белорусские предприятия представляют собой лишь часть такой цепочки, многие звенья которой находятся в России или других странах СНГ.

Тем не менее в мировой практике существуют горизонтально интегрированные группы, которые состоят из предприятий одной отрасли, находящихся на одной стадии технологического процесса. И создание подобных групп в Беларуси было бы вполне реальным. Однако этому мешают несколько существенных и взаимосвязанных проблем.

Прежде всего, довольно трудно выбрать те отрасли, на базе которых целесообразно создавать ФПГ. В нормальной экономике эту функцию выполняет рынок — одни предприятия становятся банкротами, другие выживают, но в нашей экономике подобный путь нереален. Очевидно, придется ориентироваться на развитие традиционных отраслей — тракторного и сельскохозяйственного машиностроения, грузового автомобилестроения, электроники, станкостроения и т.п.

Существенную проблему представляет собой отсутствие крупных финансовых ресурсов в Беларуси и неразвитость финансового сектора. В России наиболее мощные структуры создаются при банках, которые стали крупнейшими финансовыми центрами и которые в состоянии реформировать бывшие государственные предприятия и сделать их конкурентоспособными в условиях мирового рынка. В Беларуси же по причине порочной государственной политики таких финансовых китов просто не существует. Само же государство вряд ли сможет оказаться эффективным собственником и управляющим подобных групп. Как показывает мировой опыт (например, тех же «азиатских тигров»), лишь тесное сотрудничество государства с усиливающимся национальным частным капиталом способно привести к успеху. С другой стороны, некоторые отрасли просто необходимо продавать иностранным инвесторам или привлекать их в качестве совладельцев. Так, большинство «тигров» развивалось как раз за счет иностранных инвестиций. Однако нынешнее правительство Беларуси не способно поддерживать стабильные деловые отношения ни с кем, кроме России. Но в самой России явно не хватает финансовых средств: из 40 запланированных межгосударственных ФПГ пока эффективно работают лишь две.

Так что при «рыночном социализме» белорусские ФПГ остаются нужной, экономически целесообразной, но недостижимой мечтой.

Алесь САДОВСКИЙ

Литва

Трудности есть, но хозяин не плачет

В Литве, как известно, земля возвращена в собственность прежним хозяевам или их наследникам. В этом заключается суть тамошней аграрной реформы.

Никаких иных целей ни литовские власти, ни народ перед собой и не ставили. Только эту — возвратить незаконно отнятую у людей собственность, в полной мере восстановить их попранные прежней незаконной властью права. И, как показала жизнь, такой подход оказался самым оптимальным.

Подтверждением тому может служить традиционная выставка «Агробалт-97», состоявшаяся в Вильнюсе 6–9 мая. Продемонстрированные товары-образцы перерабатывающей промышленности, новые мирового уровня технологии, находящие все более широкое применение в сельском хозяйстве, показывают, что в Литве практически созданы предпосылки для роста аграрной экономики на рыночной основе.

Правда, падение абсолютных объемов производства было значительным. Но, что примечательно, оно вполне сопоставимо с белорусскими показателями, хотя у нас полностью сохранена колхозная система.

Поэтому утверждение о том, что белорусы поступили мудро, сохранив свои хозяйства в первозданном социалистическом виде, а литовцы оплошали, «развалив» колхозы, у самих литовцев вызывает ироническую улыбку. Как заявила вице-министр сельского хозяйства г-жа Карлаускене, никакого «развала» не было. Ведь никто не уничтожал основные фонды, техника перешла из колхозов в частные хозяйства, крестьяне как трудились, так и продолжают трудиться на земле. Снижение объемов производства произошло не столько по причине реформы, сколько потому, что сузился рынок. Но это обусловлено макроэкономическими и политическими причинами, прямого отношения к сельскому хозяйству не имеющими.

Колхозы всего-навсего самораспустились, но процесс определялся экономической целесообразностью. Исчезли орденоносцы-гиганты, а на базе их структурных специализированных подразделений образовались хозяйства нового типа. Литовцы называют их общинами, но при желании их можно считать и колхозами, если под последними понимать нормальные кооперативы. Единственное отличие от советских колхозов заключается в том, что хозяйствуют они не на государственной земле, а на земле, арендованной у собственника (у юридических лиц отсутствует право собственности на землю).

Кстати, прежним владельцам возвращены даже принадлежавшие им леса. Однако государство решило сохранить контроль за их использованием: хозяин должен осуществлять уход за лесом, а всякие вырубки требуют согласования с государственным чиновником — лесничим. И, конечно же, собственник не допустит сплошной вырубки своего леса, как это практикуется у нас, где большинство лесов принадлежит казне в лице администрации президента.

Разумеется, Министерство сельского и лесного хозяйства Литвы, курирующее также рыбную отрасль, не контролирует хозяйственную деятельность предприятий и не устанавливает плановых заданий. Что касается, например, рыболовства, то здесь требуется дипломатическая работа — переговоры с европейскими организациями об увеличении для Литвы квоты на лов трески и сельди.

Помимо кооперативов, в Литве сохраняются личные подсобные хозяйства (средний размер земельного участка 2—3 га), производящие значительную часть сельхозпродукции, особенно молока, но экономических перспектив не имеющие в силу своей микроскопичности. Как здесь считают, они являются пережитком бывшей системы и в скором времени сами отомрут. Но не ранее, чем исчерпают свои социальные возможности.

Личным подсобным хозяйством государство не чинит никаких препятствий, предоставляет ряд финансовых льгот, но основные приоритеты отдает семейным хозяйствам земледельцев-собственников. Эти хозяйства находятся в стадии становления, их средний размер не превышает 10 га, но они получают львиную долю государственной поддержки. Конечно, ресурсы для этого не столь велики, как хотелось бы, но и поддержка оказывается тем, кто лучше всех хозяйствует.

Система поддержки также изменяется со временем, но она в достаточной мере продумана, чтобы до минимума свести возможности «кормления» чиновников за счет средств, выделяемых крестьянам. Так, землевладельцу, который приобрел первый новый комбайн или трактор, минсельхоз в обязательном порядке компенсирует значительную часть его стоимости. Аналогичные меры применяются при покупке племенного скота. Таким образом, предоставление финансовой помощи обусловлено фактом уже свершившейся покупки и носит обязательный характер. А крестьянин, который на эти цели затрачивает и значительные собственные средства, подходит к покупке вполне ответственно.

Опыт Литвы позволяет развеять и некоторые другие мифы, характерные для белорусского общественного мнения. Один из мифов состоит в том, что частная собственность на землю приводит к спекуляции земельными участками. Землю в Литве страсне можно свободно продать, но собственники не спешат это делать, учитывая множество факторов, не только экономических, которые обязательно проявятся в будущем. Поэтому цена 1 га сельхозугодий колеблется в пределах 1,4–1,7 тыс. литов (1 лит равен 1/4 доллара США).

И, как здесь считают, главное, что может дать земля, — это возможность строить жизнь по собственному усмотрению. Прежде всего ликвидировать деревню, которая существовала как жилая зона на территории животноводческих комплексов, и возвратиться к хуторскому типу поселений. На иной, естественно, социально-экономической и технической основе.

Государство намерено развивать инфраструктуру на селе, но больше всего в таких капитальных вложениях заинтересованы сами землевладельцы.

Что касается статистики, то, как нам сообщили в минсельхозе Литвы, потребление мяса за эти годы сократилось и теперь оно составляет 50 кг в год на душу населения. Но это нормальное мясо, а не прежнее условное, которое во многом «росло» за счет коэффициентов, позволяющих считать мясом «рога и копыта». В этом легко убедиться, посетив любой литовский магазин: продуктов изобилие, а цены ниже наших.

Агроэкономика Литвы в ближайшее время будет развиваться. Как здесь считают, выгоды от этого могла бы получить и Беларусь — в первую очередь предприятия, производящие агротехнику и другую необходимую для сельского хозяйства продукцию.

Константин СКУРАТОВИЧ

В конце туннеля появился свет. Красный

Геннадий КАРПЕНКО

Правительственные «реформаторы», во главе которых гордо шагает товарищ С.Линг, испробовав несколько путей развития экономики, наконец-то, как они заявили, увидели свет в конце туннеля. Государственные СМИ радостно зарапортавали о резком увеличении объемов производства, об очередной стабилизации, о досрочной победе в битве за посевную. Но если внимательно разобраться в истинном положении дел, то свет, который увидели наши руководители в конце туннеля, — красный. А на красный цвет, как известно, движения нет. Но это для тех, кто живет по законам экономики. А для руководителей Беларуси законы, как известно, не писаны.

Вновь, как и прежде, правительство Линга использует методы, которые ничего общего с рыночными не имеют. Заводам и колхозам для выплаты заработной платы вновь выделяются кредиты. Предприятия как выпускали убыточную продукцию, так и продолжают ее выпускать. Национальный банк вновь сам устанавливает курс белорусского рубля к доллару, несмотря на его резкое отличие от курса на межбанковской бирже.

Такие методы «управления» экономикой резко бьют по карману населения. За последние полгода средняя заработная плата и пенсия уменьшились в долларовом исчислении более чем на 20%, тем временем цены на основные продукты питания выросли на 70%, на услуги — на 40%. Уже за первые три месяца этого года инфляция достигла того уровня, который планировался правительством к концу года — 26%, а в апреле она и вовсе переступила годовой рубеж. Однако правительство хранит здесь гробовое молчание, не объясняя людям, что ждет их в результате дальнейшего повышения цен.

Сегодня еще возможно не допустить разрухи, но для этого надо в корне поменять свои подходы в экономике. Во-первых, следует прекратить практику дотирования тех производств, которые морально и физически устарели и являются бесперспективными с точки зрения выхода на мировые стандарты. Во-вторых, сделать основой экономической политики страны ориентацию на новые технологии и производства. В-третьих, реализовать политику наибольшего благоприятствования, в том числе экономических льгот, для тех инвесторов, которые будут вкладывать деньги в техническое перевооружение белорусских предприятий, создавать рабочие места. Для реализации такой экономической политики необходимо, разумеется, изменить курс внешней политики, отказавшись от конфронтации с Европейским Союзом, который настаивает на восстановлении принципов демократии в Беларуси.

Тот факт, что перед белорусской экономикой, ее товарами наглухо закрываются двери в Европу, сегодня очевиден для всех. Красный цвет запрета давно зажжен и на пути руководства страны, ее президента. И никакие хитрости и окольные пути, вроде избрания себя президентом Национального олимпийского комитета, здесь не помогут Лукашенко. Интеграция с Россией также не даст ожидаемых результата, так как Россия ориентируется на Европейский Союз и его рынки, на западные инвестиции для развития своей экономики.

Все попытки внешнеполитической активности и инициативы по созданию некой оси Минск—Москва—Пекин в категорической форме были отвергнуты руководством Китая. Наспех организованный вояж в Китай, Вьетнам и Корею, сказки о продвижении белорусских товаров в Юго-Восточный регион, в том числе в Лаос, Камбоджу и Таиланд, — это не только полный треп, но и откровенная глупость с экономической точки зрения. Спрашивается: какие товары мы можем продать преуспевающему Таиланду? Разве у нас есть товары, соответствующие мировому уровню? Добавьте сюда издержки на их транспортировку, а также учтите соседство с этими странами таких высокоразвитых в техническом отношении государств, как Япония, Южная Корея, США — и станет ясно: конкурировать в этом регионе экономически мы не в состоянии. Но наши правители давно мыслят неэкономическими категориями. Смешными выглядят и надежды на серьезные поставки в этот регион тракторов «Беларусь», грузовых автомобилей МАЗ, мотовелотехники. Хоть во Вьетнаме и Китае почти каждый человек ездит на велосипеде, но, бывая там несколько раз, я нигде не видел ни велосипедов, ни мотоциклов Минского мотовелозавода по одной простой причине — экономически нецелесообразно везти их за десятки тысяч километров из Беларуси.

Не меньше удивляют меня и решения белорусского правительства о создании на базе БелАЗа производства по сборке легковых автомобилей с компанией «Дэу», а также договоренность с компанией «Хонда» организовать производство автомобилей «джип», о получении кредитов для закупки автобусов и спецавтомобилей скорой помощи. Позвольте спросить у высокопоставленных туристов из Беларуси: ведь под Минском уже строится завод по производству легковых автомобилей с американской фирмой «Форд», который в этом году начнет выпускать продукцию. Государство вложило миллионы долларов, освободив на 25 лет это СП от уплаты всех видов налогов в бюджет республики, забрало у Минского тракторного завода прекрасную базу для создания новых моделей белорусских тракторов. И что же сейчас? Неужели нам в 10-миллионной стране необходимо три автозавода по производству легковых автомобилей? Предложение по закупке автобусов в Южной Корее не выдерживает никакой критики и направлено на подрыв экономического положения своих производителей — Минского и Лидского автозаводов, которые осваивают выпуск автобусов для нужд республики, неся огромные, в том числе и бюджетные, расходы. Однако вместо того, чтобы их поддержать, обеспечить им рынки сбыта и рабочие места, президент решает взять кредиты для закупки аналогичных автобусов в Корее.

Хотелось бы сказать в этой связи и о наших отношениях с Россией, об интеграции с ней, о которой так много любит говорить и агитировать свой народ, а теперь уже и народ России Лукашенко. В Нижнем Новгороде освоено производство автомобилей скорой помощи, причем на достаточно высоком техническом уровне, с использованием совместно с западными фирмами новейших технологий. В этом могла убедиться делегация белорусских парламентариев, которая была в прошлом году на автозаводе и ознакомилась с производством микроавтобусов скорой помощи. Однако, вместо практических шагов, действительно экономически выгодных для Беларуси и России, идет ориентация не на экономическое сотрудничество с Россией, а принимается решение брать кредиты под закупку автомобилей скорой помощи корейского производства. Все эти предложения просто необоснованны с точки зрения взаимовыгодного экономического сотрудничества с Россией, а также последующего сервисного обслуживания автомобилей и обеспечения их запчастями.

Впрочем, экономическое сотрудничество с Россией давно уже заменено на политический фарс. На словах идут призывы к углублению экономической интеграции с Россией, а вот до конкретных экономических шагов на практике дело не доходит. В последние годы мы видим полный треп и экономическую несостоятельность не только в отношениях с Россией, но и с другими странами. Вспомните, сколько шума было вокруг поездок А.Лукашенко в США, Францию, Турцию, первой поездки в Китай. Чем они закончились, где те американские двигатели для МАЗа, которые обещал Лукашенко, где те кредитные линии из Франции, где кредиты из Турции? Почему не выполнены ранее достигнутые договоренности с Китаем? Я внимательно изучил все материалы о тех поездках и «результаты» этих визитов. Везде общая схема: громкие отчеты о визитах в прессе, грандиозные планы и обещания, а потом — тихое забвение. Интересна одна особенность, на которую я обратил внимание. Все отчеты о визитах заканчивались одними и теми же словами президента: «Все, что зависело от главы государства, я сделал». А что же дальше? Ведь практических результатов по итогам этих поездок нет, как нет и анализа, почему и по чьей вине не выполнены обещания и соглашения. Почему выброшены на ветер миллиарды народных денег, которых так не хватает сегодня нашим пенсионерам и инвалидам, не хватает на лекарство больным людям? Почему государственные визиты превратились в обыкновенные туристические поездки огромных делегаций, оплачиваемые за счет нашего народа?

И президент, и правительство должны понять, что испытывать терпение народа бесконечными обещаниями и сказками о наметившемся улучшении жизни, о стабилизации экономики на фоне общего обнищания народа — преступно по своей сущности. Правительство, которое не видит путей выхода из сложившейся ситуации, которое загнало страну в экономическую и политическую изоляцию, — такое правительство должно уйти в отставку, а не перекладывать всю тяжесть своей несостоятельности и неготовности работать в новых условиях на плечи народа, доводя его до нищеты, ставя на грань физического вымирания, усиливая противостояние в обществе. Не мучайте ни себя, ни свой народ. Наберитесь мужества и уйдите. У Беларуси есть все возможности спокойно, без конфронтации выбрать путь цивилизованного развития общества, путь, который приведет к достойной жизни наш народ.

О праве высказываться

Александр ФЕДУТА

В последнее время хорошим тоном стало походя лягать своих политических оппонентов, не прибегая к иным аргументам, кроме пресловутого — «А ты кто такой?!» Я не собирался отвечать на многочисленные упреки в свой адрес, которые приходят вместе с редакционной почтой «Белорусской деловой газеты», а также газеты «Народная воля», в которой я имею честь изредка публиковаться. Право читателя думать так, как он хочет, и критиковать журналиста за его позицию. Но среди коллег должны соблюдаться определенные джентльменские правила. В частности, на мой взгляд, критика должна быть более аргументированной, нежели та, которая высказана в мой адрес Александром Старикевичем в статье «Какая цель — такие средства», опубликованной в СВАБОДЗЕ от 30 апреля 1997 года. На это отвечать надо.

Александр Антонович Старикевич отрицает за мной моральное право *«пренебрежительно отзываться о деятельности тех, кто пытался воспрепятствовать приходу Лукашенко к власти»*. Аргумент у него один: Александр Федута — бывший начальник управления общественно-политической информации администрации президента. Об этом знают все, я такой записи в своей трудовой книжке и политической биографии не скрывал и скрывать не собираюсь. Поэтому отвечать буду не на аргумент, а на сам тезис, с которым я не согласен.

1. Я не критиковал и не критикую (если считать критическое высказывание пренебрежительным отзывом) Зенона Пазьняка и Сергея Наумчика за их деятельность, имевшую место до моего ухода из администрации президента. Мало того, одна из первых моих публикаций в качестве политического обозревателя издательского дома «БДГ» («Имя», 22 марта 1995 года) была посвящена Зенону Станиславовичу Пазьняку, который, на мой взгляд, был *«одним из наиболее конструктивных белорусских политиков конца восьмидесятых, политиком-созидателем»*. В той же статье «Двум политикам — пароходу и человеку» я попытался сказать о тех чертах в политическом имидже и деятельности Пазьняка, которые отталкивают от него и меня, и многих других белорусских избирателей. Больше политического прошлого Зенона Станиславовича я не касался. А за его политическое настоящее я имею такое же право критиковать его, как и любого другого белорусского политика. Как, например, Станислава Богданкевича, Александра Добровольского или Виктора Гончара.

2. Имею ли я право высказываться вообще? Имею. Это предполагает тот самый принцип свободы слова, одним из борцов за реализацию которого я до сих пор числил Александра Старикевича. Если следовать этому принципу, то Александр Федута и Александр Старикевич имеют равное профессиональное право писать о том, о чем считают нужным, и то, что считают нужным: недовольным предлагается обращаться в суд. Если же следовать принципу локального ограничения свободы слова, как, вероятно, предлагает г-н Старикевич (так я понимаю пассаж об отсутствии у меня морального права высказываться о Пазьняке и Наумчике), то демократ Александр Старикевич нечаянно оказывается по одну сторону баррикад с «диктатором» Александром Лукашенко, тоже считающим, вероятно, что лучший Федута — это молчащий Федута. Я же до сих пор считал, что разница между двумя вышеупомянутыми Александрами — Старикевичем и Лукашенко — как раз в том, что их подходы к свободе слова диаметрально противоположны.

3. Поскольку около двух месяцев я не упоминал эмигрировавших лидеров БНФ вообще, то я не могу понять, откуда вообще взялся этот пассаж в мой адрес. Лишь политический календарь внес некоторую ясность.

Близится съезд БНФ. На нем, разумеется, встанет вопрос о том, кто и что сделал, поскольку в самих рядах Фронта подросла когорта новых лиц, которым есть что предложить к сведению делегатов. Это гг. Вечерко, Ходыко, Сивчик, Борщевский, Анцулевич. Кое-кто из них может баллотироваться на пост лидера Фронта. Значит, следует продемонстрировать свою боеспособность и новым белорусским Герценам. Делается этот имидж субпретендентов довольно-таки неуклюже. Публике стараются напомнить, что именно новые эмигранты по сей день больше всего страдают от политических противников — больше Юрия Ходыко и Вячеслава Сивчика, отголодавших свое в лукашенковской тюрьме; больше Николая Статкевича, подвергшегося на днях третьему аресту; больше Винцука Вечерки и Владимира Анцулевича, чья деятельность по объединению «третьего сектора» белорусского общества получила заслуженное признание даже среди оппонентов. Все упомянутые политики в разное время получали от меня заслуженные, на мой взгляд, оплеухи разной степени весомости, но ни один из них не считает меня при этом врагом, заслуживающим упоминания в перечне репрессий, которым он подвергался. Вероятно, потому, что следом они должны будут признать правоту г-на Лукашенко, последовательно преследующего те издания, которые удостаивают меня чести публиковаться в них.

Скорее всего, Пазьняка все-таки переизберут председателем БНФ. И это — внутреннее дело этой организации. Не надо вмешивать меня во внутрипартийную борьбу, попрекая дружбой со мной своих потенциальных соперников и разыгрывая мои критические выступления в качестве козырного туза. Пазьняк и Наумчик вернутся, братья по партии «меч им отдадут» — а я останусь политическим обозревателем «БДГ», искупающим в этом качестве свой грех перед этой несчастной страной — искупающим так, как я это понимаю и умею.

Дай Бог здоровья гг. Пазьняку, Наумчику и Старикевичу и успехов в их борьбе за дело гласности! Но лично я ни минуты не сомневаюсь, что и мне, и многим из моих коллег эти господа после своей победы — и в этом они, к сожалению, сходны с Лукашенко — с радостью заткнут рты, чтобы не глядеться в зеркало, которое не льстит. Ошибается, но не льстит.

А в качестве последнего аргумента в споре рекомендую и самому Александру Антоновичу Старикевичу, в чьей личной порядочности я не сомневаюсь, и многим другим журналистам, часть из которых в свое время опускалась даже до публикации «заказных» материалов от КГБ, еще раз напомнить читательской аудитории: Александр Федута — это тот самый мерзавец, который участвовал в избирательной кампании Лукашенко, работал в его администрации с 25 июля 1994 по 5 января 1995 гг., взял на себя политическую и моральную ответственность за «белые пятна» в газетах, ушел из администрации работать в опальную «Белорусскую деловую газету» и продолжает в ней работать по сей день, несмотря ни на что.

Можете напоминать об этом и мне, и другим. Можете писать столько и так, как считаете нужным. Это тоже — ваше право.

Уладзімір АРЛОЎ, Генадзь САГАНОВІЧ

Дзесяць вякоў беларускай гісторыі

Вялікае Княства Літоўскае

1385. Крэўская вунія

Смерць вялікага князя Альгерда выклікала глыбокі нутраны разлад у Вялікім Княстве Літоўскім. Старэйшыя сыны Альгерда не пагадзіліся з тым, што віленскі пасад атрымаў Ягайла. Першым супраць гэтага выступіў Андрэй Полацкі, які стаў зацятым супернікам Ягайлы. Згодніцтва апошняга з нямецкімі рыцарамі прывяло да таго, што стары Кейстут у 1381 годзе заняў Вільню, адабраў у свайго пляменніка ўладу і арыштаваў яго, але потым адпусціў на волю. А наступным летам ужо Ягайла пры падтрымцы нямецкіх рыцараў і месцічаў Вільні зняволіў дзядзьку ды замкнуў яго ў вежы Крэўскага замка, дзе 15 жніўня 1382 года князь быў задушаны. Сын жа Кейстутаў, Вітаўт, здолеў уцячы з няволі і знайшоў прыстанак у крыжацкім Мальбарку.

Захапіўшы вялікакняжацкі пасад, Ягайла мусіў умацоўваць сваю ўладу, бо яго не прызнавалі князі Андрэй Полацкі, Зміцер Бранскі і сама галоўны супернік — Вітаўт, які пачаў вадзіць у землі Вялікага Княства нямецкіх рыцараў. Толькі ўлетку 1384 года Ягайла і Вітаўт паразумеліся. Вітаўт вярнуўся з Прусіі, атрымаў сваю Гарадзеншчыну і Берасцейшчыну. Аднак Андрэй Полацкі разам з сваёй Полаччынай аддаўся пад апеку Інфлянцкага ордэна. Так што становішча, у якім апынулася Вялікае Княства, было вельмі складанае.

Каб умацавацца, Ягайла шукаў хаўрусу з суседнімі дзяржавамі. Была магчымасць выбраць збліжэнне ці з Масквой, ці з Польшчай. Яшчэ пры канцы 1382 года Ягайла праз сваю маці Ульяну правёў перамовы з Масквою і нават дасягнуў папярэдняй дамоўленасці з маскоўскім князем Дзмітрам Іванавічам. Прадугледжвалася, што Ягайла прыме хрысціянства ўсходняга абраду і ажэніцца з дачкой маскоўскага ўладара Соф'яй. Але калі Масква запатрабавала ад яго прызнаць сябе васалам («малодшым братам») князя Дзмітра Іванавіча і ахрысціць у праваслаўе «ўсю Літву», у Вільні адмовіліся ад такой перспектывы.

Знаходзячыся ў хісткім ста-

Вялікі князь Ягайла.

новішчы, Ягайла аддаў перавагу блоку з Польшчай, з панамі якой вяліся перамовы яшчэ ў 1383 годзе. Вунія Вялікага Княства і Кароны тады адпавядала інтарэсам абодвух бакоў. Яна дазваляла аб'яднаць сілы абедзвюх дзяржаваў супроць агульнага ворага — крыжакоў. Нямецкая экспансія ў Польшчы дасягнула пагражальных памераў. Для палякаў важна было забяспечыць спакой сваіх межаў і з боку Вялікага Княства, бо ліцвіны толькі за адзін паход у 1376 годзе вывелі з Польшчы 23 тысячы палонных. У перспектыве польскія магнаты разлічвалі, відаць, на сваё дамінаванне ў вялікай суседняй дзяржаве. Іх асабліва вабілі абшары Валыні ды Падолля.

У студзені 1385 года віленская дэлегацыя правяла перамовы ў Кракаве, а ўлетку польскія ўплываважаныя прыехалі ў Вялікае Княства. Акт вуніі быў падпісаны 14 жніўня ў Беларусі, у князеўскай вежы Крэўскага замка. Ягайла атрымаў права ажаніцца з польскай каралеўнай Ядзвігай і стаць каралём Польшчы. Дзеля гэтага ён абавязваўся прыняць каталіцтва і ахрысціць у яго братоў, сваякоў ды іншых падданых, вызваліць палонных хрысціянаў (палякаў), заплаціць 200000 фларынаў за зрыў пагаднення аб шлюбе Ядзвігі з Вільгельмам Габсбургам, вярнуць забраныя і назаўсёды далучыць свае землі да Каралеўства Польскага.

Да канчатковага зацвярджэння вуніі дайшло ў 1386 годзе, пасля таго як Ягайла ахрысціўся на Вавельскай катэдры ў Кракаве, узяў шлюб з Ядзвігай і 4 сакавіка ўрачыста каранаваўся. Афіцыйна ён пачаў тытулавацца «каралём Польшчы, вярхоўным князем Літоўскім і дзедзічам Рускім».

З юрыдычнага боку акт Крэўскай вуніі азначаў інкарпарацыю Вялікага Княства ў склад Польшчы. Аднак на практыцы інкарпараваць такую моцную дзяржаву было немагчыма. З прычыны палітычнай актыўнасці незадаволеных вуніяй грамадскіх колаў Вялікага Княства Літоўскага гэты план так і не стаў рэчаіснасцю. Ужо ў 1386 годзе паўстаў князь Андрэй Полацкі, які лічыў, што калі Ягайла прыняў каталіцтва, дык ён не можа быць валадаром Вялікага Княства.

Што да самога акта Крэўскай вуніі, то ёсць меркаванне, нібыта ён (у тым выглядзе, у якім дайшоў да нас) сфальсіфікаваны ў XV стагоддзі, каб апраўдаць прэтэнзіі палякаў на беларускія землі. Бо надта ж непраўдападобнымі выглядаюць астранамічны «выкуп» Ядзвігі і лёгкая згода Ягайлы інкарпараваць Вялікае Княства ў склад Польшчы. Пра гэта, дарэчы, гаварылі нашыя паслы яшчэ ў 1569 годзе на Люблінскім сойме.

Г. С.

1387. Вільня першая з беларускіх garадоў атрымала магдэбургскае права

Магдэбургскае, або майдэборскае, права ёсць права горада на самакіраванне, якое ўпершыню ўзнікла ў XIII стагоддзі ў нямецкім горадзе Магдэбурзе, а затым хутка пашыралася па Эўропе.

У Беларусі граматы на магдэбургскае права выдавалі вялікія князі. Першай такую грамату атрымала ў 1387 годзе Вільня, потым Берасце (1340), праз год — Горадня, у 1441 годзе — Слуцак, у 1498 — Полацак, у 1499 — Менск. Самакіраванне давала гораду права на ўласны герб.

Магдэбургскае права мела бальшыня беларускіх гарадоў і мястэчак. Яно вызваляла гараджанаў ад феадальных павіннасцяў, ад суда і ўлады вялікакняжацкіх старастаў, ваяводаў і іншых дзяржаўных асобаў. Гарадскім жыццём кіраваў выбарны магістрат, што складаўся з дзвюх «палатаў» — рады і лавы. Рада была непасрэднай гарадской уладаю, займалася маёмаснымі і цывільнымі судовымі справамі. Лава разглядала крымінальныя злачынствы.

У раду горад штогод выбіраў радцаў, або райцаў, у лаву — лаўнікаў. На чале рады стаялі таксама выбарныя бурмістры, у лаве старшыняваў прысланы вялікім князем войт або прызначаны ім з ліку гараджанаў наместнік — лентвойт. Войт звычайна прысягаў на крыжы, што будзе верна служыць гораду.

Магістрат збіраў падаткі, сачыў за правільнасцю мераў і вагаў на рынках, абараняў інтарэсы гарадскіх гандляроў і рамеснікаў, што былі аб'яднаныя ў цэхі — своеасаблівыя сярэднявечныя прафсаюзы. Полацкі цэх гарбароў і кушняроў меў, напрыклад, зацверджанае гарадскімі ўладамі права за тры мілі ад горада адбіраць ва ўсіх майстроў-аднаасобнікаў тавар, а іх самых саджаць у турму.

Гарадское паветра рабіла чалавека вольным. Сялян-уцекачоў, што сяліліся ў месце, магістрат браў пад абарону і не дазваляў вяртаць былому гаспадару, незалежна ад таго, быў ён просты шляхціц ці ваявода.

Наводзячы парадак, гарадскія ўлады не цырымоніліся з парушальнікамі. Полацкі мешчанін Марцін Какорка аднойчы ўзяў ды аблаяў бурмістра. Відаць, потым і дзесятаму заказаў, бо гарадскі кат публічна адлічыў яму на рынку сорак бізуноў, а рада на цэлы год забараніла займацца сваім рамяством гэтаму аматару лаяцца са службовымі асобамі.

Багатыя жыхары хацелі кіраваць паўнаўладна, бяднейшыя змагаліся за свае правы. Месцічы вымагалі, каб іхныя дэпутаты правяралі ўсю дзейнасць магістрата. Такія ператрускі часам выяўлялі злоўжыванні, вельмі падобныя на сучасныя. Замяшчэнне некаторых было цяжка, і тады парушальнікамі займаліся суддзі. Полацак доўга гаварыў пра суд над бурмістрам Даніэлем Клібневічам. Праз подкупы ён дамогся выбрання радцам свайго шваґра Курбатовіча, прысабечваў падаткі і розныя хітрыкамі паклаў у кішэню тысячу залатовак. Побач з ім на лаве падсудных сядзеў радца Міхневіч, які наклаў лапу на падаткі з полацкіх корчмаў. Бурмістр Мікола Зялядніцкі вызначыўся тым, што, карыстаючыся службовым становішчам, прызначыў свайго зяця Яна Лашкевіча магістрацкім пісарам і пачаў разам з ім чыніць суд не ў ратушы, як належыць, а ў сябе дома.

Але адкрытасць дзейнасці магістрата і строгая справаздачнасць перад месцічамі былі дастаткова надзейнымі перашкодамі для пашырэння карупцыі ды іншых злоўжыванняў. У чэрвені 1676 года ў Полацку адбыўся сход «магістратскіх особ всех трех сессий і посполитых», які запрапанаваў гарадскім уладам скласці падатковую ведамасць разам з «посполитством» (простымі гараджанамі) і, збіраючы падаткі, «не отступать як пана радного, так и посполитого, богатого и убогого, без никое коррупции, не так, як перед тем».

У Маскоўі, а потым у Расейскай імперыі, дзе панавалі дзікія феадальныя парадкі, магдэбургскага права, паводле якога жылі эўрапейскія гарады, ніколі не існавала. Нядзіва, што, захапіўшы ў канцы XVIII стагоддзя Беларусь, імператрыца Кацярына II адразу ж выдала адмысловыя ўказы аб скасаванні самакіравання і ўсіх старых гарадскіх вольнасцяў.

У. А.

1392. Пачатак княжання Вітаўта

Вітаўт не мог доўга цешыцца становішчам служылага князя, у якім апынуўся пасля Крэўскай вуніі. Натхнёны падтрымкай апазіцыйных да Ягайлы сілаў, узімку 1389/90 гада Вітаўт узняў супроць свайго брата узброенае паўстанне. Захапіць Вільню, у якой сядзела польская залога, не здолеў і мусіў уцякаць, як і ў 1382 годзе, да нямецкіх рыцараў. Ордэну ж з'яўленне Кейстутавіча было жаданай падставай для агрэсіі, таму крыжакі ўзяліся актыўна дапамагаць Вітаўту ў барацьбе за віленскі пасад. Балазе той стаў васалам прускіх рыцараў ды перадаў ім ва ўладанне Жамойць.

Адтуль, з Ордэна, пры дапамозе магістра Конрада Валенрода і яго крыжацкага войска Вітаўт распачаў сапраўдную вайну за ўладу. Ужо ў 1390 годзе паспрабаваў авалодаць Вільняй, у 1391 захапіў замак у Горадні, а ў 1392 заняў Навагародак і Мерач ды зноў стаў пагражаць сталіцы. Вітаўта падтрымлівалі шырокія колы грамадскасці, незадаволеныя цэнтралізацыйнай палітыкай Ягайлы. Яны змагаліся ў імя свайго краю, старой веры, старых звычаяў.

Ужо праз які год Ягайла, сутыкнуўшыся з моцнай ваеннай сілай і варожым стаўленнем насельніцтва Вялікага Княства да яго, пераканаўся, што без кампрамісу з Вітаўтам не здолее ўтрымаць пад сваёй уладай усю тэрыторыю Вялікага Княства Літоўскага. Каб супакоіць Вітаўта, а галоўнае — развесці яго з крыжакамі, сама небяспечнымі ворагамі і Польшчы, і Вялікага

Вялікі князь Вітаўт.

Княства, ён пайшоў на таемныя перамовы са стрыечным братам. Вітаўту былі прапанаваныя ўладанні яго бацькі Кейстута — і той згадзіўся адмовіцца ад паслугаў Ордэна.

У канцы чэрвеня 1392 года Кейстутавіч выехаў з крыжацкага Рытэрсвэрдэна быццам бы для нападу на Панямонне, але потым нечакана вярнуўся, спаліў Рытэрсвэрдэн і яшчэ два рыцарскія замкі на Нёмане — Новую Горадню і Мецяны ды уцёк на айчыну. За гэта крыжакі зацята помсцілі свайму былому васалу: у тым жа годзе напалі і спустошылі Вітаўтавы ўладанні, у 1394 годзе магістр Конрад фон Юнгінген з вялікім войскам некалькі тыдняў спрабаваў здабыць Вільню, ды не здолеў. А ў змрочных лёхах Мальбарка яшчэ шэсць гадоў пакутаваў Вітаўтаў брат Жыгімонт.

Тым часам Вітаўт і Ягайла памірыліся. 4 жніўня 1392 года на сустрэчы ў Востраве пад Лідай яны падпісалі пагадненне, паводле якога ўлада ў Вялікім Княстве пажыццёва перадавалася Вітаўту. Атрымаў ён і бацькаву вотчыну з Горадняй, Трокамі і Луцкам. Ягайла адрокся ад беспасярэдняга валодання сваімі ўдзеламі, якія меў у Княстве. Прысягнуўшы на вернасць Ягайлу, Вітаўт стаў гаспадаром нашай дзяржавы. Гэтак быў пакладзены канец дзесяцігадоваму нутранному заколоту, што трываў у Вялікім Княстве ад 1382 года. Спачатку з тытулам «князь літоўскі», а потым — «вялікі князь літоўскі ды пан і дзедзіч рускі» ды «вялікі князь Літвы і Русі» Вітаўт стаў адзіным уладаром краіны, хоць намінальна вярхоўны суверэнітэт Ягайлы над землямі Вялікага Княства яшчэ захоўваўся.

Атрымаўшы ўладу, Вітаўт пачаў умацоўваць дзяржаву знутры, цэнтралізаваць яе, утаймоўваць ўсялякі сепаратызм, стварыўчы такім чынам магутнае эўрапейскае гаспадарства. І ўжо праз некалькі гадоў, падтрыманы сваімі служылымі князямі і баярамі, Вітаўт пайшоў на абвастрэнне стасункаў з Ягайлам. Толькі цяжкая параза на Ворскле ў 1399 годзе пабурыла яго далёкія планы. У 1401 годзе Ягайла і Вітаўт падпісалі новую, Віленскую вунію, паводле якой апошні пажыццёва пераймаў уладу над Вялікім Княствам як цэлым.

Менавіта пры Вітаўце Вялікае Княства стала вялікім не толькі паводле назвы ды тэрыторыі (яго ўлада ахапляла больш за 900000 квадратных кіламетраў), але і паводле палітычнае ролі ў міжнародным жыцці Эўропы.

Г. С.

1399. Загінуў апошні полацкі князь Андрэй Альгердавіч

Паводле летапісаў, у 1307 годзе Полацкая зямля, што была калыскаю беларускай дзяржаўнасці, мірна ўвайшла ў склад Вялікага Княства Літоўскага. Полацак захаваў вялікую самастойнасць, якую новагародскія, а затым віленскія ўлады неаднаразова падкрэслівалі пісьмовымі абяцаннямі «не рухаць старыны, не ўводзіць навіны». Напачатку становішча Полацкай зямлі ў новай дзяржаве нагадвала палітычны хаўрус. Дамова, што Вялікае Княства Літоўскае падпісала з Лівонскім ордэнам у 1338 годзе, называе полацкага князя, як і гаспадара ўсёй дзяржавы, каралём: «Гэты мір дакончаны ў дзень усіх святых са згоды магістра і ландмаршала і многіх іншых дастойных і рады Рыжскай і са згоды караля Літвы і яго дзяцей і ўсіх ягоных баяраў і са згоды епіскапа полацкага і караля полацкага»...

На знак прызнання асаблівага становішча крывіцкая зямля мела сваіх князёў, якія звычайна даводзіліся блізкімі сваякамі вялікім князям літоўскім. Полацкі валадар Васіль-Воін быў родным братам Гедзіміна. Пазней полацкі пасад заняў Гедзімінаў унук Андрэй, сын вялікага князя Альгерда.

Андрэй Полацкі быў старэйшы з дванаццаці Альгердавых сыноў. Ён паспяхова ваяваў з Лівонскім ордэнам і пасля бацькавай смерці разлічваў заняць пасад у Вільні. Аднак вялікім князем стаў Ягайла, а Андрэй з дружынаю мусіў падацца ў Масковію да князя Дзімітра, таго сама, якога неўзабаве назавуць Данскім.

У Полацак Ягайла прызначыў брата Скіргайлу. Прыязджаючы кіраваць у старажытную крывіцкую сталіцу, усе князі мянялі веру на праваслаўе. Скіргайла наважыўся адступіць ад завядзёнкі і захаваў вернасць паганству. Скончылася гэта для яго вельмі сумна. Раз'ятраны збой полацкіх месцічаў прывязаў князя задам наперад да старой кабылы-шаўлюжкі і пад свіст і агатуканне пагнаў яе да гарадской брамы. Зняважаны Альгердавіч вярнуўся з моцным войскам, якое разам з лівонскімі рыцарамі ўзяло Полацак у аблогу. Чатыры месяцы палачане адстойвалі свае сцены і адстаялі. Зноў прыехаўшы праз колькі гадоў у Полацак вялікакнязеўскім намеснікам, Скіргайла прыняў хрост пад праваслаўным імем Іван.

Барацьба з Ягайлам дапамагла Андрэю Полацкаму вызначыцца на Куліковым полі. Палітычныя варункі штурхалі Вялікае Княства Літоўскае да альянсу з Залатой Ардой супроць агульнага ворага. Хан Мамай атрымаў ад Ягайлы абяцанне падтрымаць татараў збройнай сілай. Яго вораг Андрэй стаў пад сцягі маскоўскага ўладара.

Беларускае войска спынілася за дваццаць вёрстаў ад Куліковага поля і на бітву не пайшло. Няварта загадваць, якой каляінаю пакацілася б наша гісторыя, каб Ягайла ўдарыў у спіну маскоўцам. Зрабіць гэтага ён проста не мог, бо вяры-беларусы не захацелі ісці супроць аднаверцаў, добра памятаючы, як білі ардынцаў на Сініх Водах.

Андрэй Альгердавіч прывёў з сабою каля дзвюх тысяч полацкіх ратнікаў і ўзначаліў полк правай рукі — правы фланг маскоўскіх войскаў. Князь біўся ў адным шыхце з падначаленымі. На шостай гадзіне сечы полк левай рукі і палова вялікага палка паказалі татарскім шаблям ды арканам спіны. Правы фланг з палачанамі, хоць вакол яго і сціскаліся варожыя «абцугі», стаяў насмерць. Чаканне блізкай перамогі ўжо хмяліла Мамаю галаву, але тут у бітву ўступіў засадны полк. Палачане разам з тымі, хто выстаяў, перайшлі ў наступ, «и побегоша татарсции полци, а христианскии полци за ними гоняюще, бьюща и секуща».

Добра, калі хоць траціна Андрэевай дружыны вярнулася дахаты. Аднак і на радзіме не кожны з гэтых воінаў памёр сваёй смерцю. Андрэй па-ранейшаму ваяваў з Ягайлам. Марачы пра вялікакнязеўскі пасад, ён уступіў у хаўрус з крыжакамі, назваў лівонскага магістра бацькам і дарагім сябрам і прызнаў сябе ягоным васалам. Крыжацкія мячы расчысцілі князю дарогу назад у Полацак, ды на кані яму давялося быць нядоўга. Андрэй быў разбіты і надоўга трапіў у вязніцу. Трымалі яго за кратамі на ўсялякі выпадак далёка ад дзвінскіх берагоў, у Польшчы. Адтуль князя вызваліў ужо наступны гаспадар Вялікага Княства Літоўскага — Вітаўт.

Доўгае і бурнае жыццё найстарэйшы Альгердаў сын скончыў, як і належыць ваяру, на полі бітвы. Вітаўтава войска ў 1399 годзе напаткала цяжкая параза ад татараў на рацэ Ворскле. Доўга балявалі там ваўкі і крумкачы. Пажываю ім была палова ўсіх воінаў Вялікага Княства, блізу шасці дзесяткаў славянскіх ды летувіскіх князёў. Ратуючы сябе, баявыя таварышы пакінулі іх непахаванымі. Вусцішнае відовішча адкрывалася на месцы сечы праз колькі гадоў: безліч вымытых дажджамі чалавечых шкілетаў. Там, далёка ад роднай зямлі, трава прарасла і праз косці Андрэя Альгердавіча.

У дзень, калі ён астатні раз бачыў сонца, князю ішоў семдзесят пяты год. Ён застаўся ў гісторыі як апошні полацкі князь. Пасля яго местам і Полацкай зямлёй кіравалі ўжо вялікакнязеўскія намеснікі, а пасля на абшары колішняга княства было створана Полацкае ваяводства.

Тры стагоддзі Полацак заставаўся найбуйнейшым горадам Вялікага Княства.

У. А.

1410. Бітва пад Грунвальдам

Войска нямецкага Ордэна і злучаныя сілы Вялікага Княства ды Польшчы сышліся на ўзгоркавым полі паміж тагачаснымі прускімі мястэчкамі Грунвальд і Танэнбэрг. Рыцары з'явіліся тут першыя і добра падрыхтаваліся да бітвы. Вялікі магістр Ульрых фон Юнгінген размясціў артылерыю і арбалетнікаў, загадаў выкапаць і прыкрыць спецыяльныя ямы супраць конніцы непрыяцеля. Сабраныя тут сілы Ордэна сягалі 20 тысячаў.

Бітва пад Грунвальдам. Сярэднявечная гравюра.

Армія Вітаўта і Ягайлы была пастаўлена перад нямецкім войскам такім чынам, што ўтварала роўны па даўжыні фронт з праціўнікам. На правым фланзе сталі 40 харугваў Вялікага Княства Літоўскага, каля паловы якіх прыйшлі з беларускіх земляў, — берасцейская, ваўкавыская, віцебская, гарадзенская, лідская, амсціслаўская, новагародская, пінская, полацкая, смаленская, старадубская ды іншыя. Апроч іх у складзе Вітаўтавых сілаў быў аддзел татарскай конніцы, якую прывёў хан Джэлал-ад-Дзін. Польскае войска складалася з 50 харугваў. Дапамагаць ім прыйшлі найманыя аддзелы чэхаў і мараваў. Разам хаўруснікі мелі велізарную армію — блізу 25–30 тысячаў.

Нямецкія рыцары імкнуліся выклікаць атаку непрыяцеля, каб яшчэ да сечы прычыніць яму страты падрыхтаванымі ямамі і артылерыйскім агнём. Яны нават адвялі свае перадавыя аддзелы назад. Раніцай 15 ліпеня 1410 года харугвы Вялікага Княства першымі кінуліся на ворага — спачатку лёгкая конніца, затым цяжкая. Палякі марудзілі і ўступілі ў бой пазней. Калі Вітаўт быў сярод свайго войска і беспасярэдне кіраваў ім у сечы, дык Ягайла знаходзіўся ў тыле, каля лагера, на высокім пагорку, з якога ажыццяўляў агульнае кіраванне злучанымі сіламі.

Дзве велізарныя арміі сутыкнуліся, і лютая сеча закіпела па ўсёй даўжыні фронту, аднак галоўныя сілы Ордэна на чале з маршалам Конрадам Валенродам памкнуліся на фланг Вялікага Княства. Прыкладна праз гадзіну ўпартай бітвы харугвы Вітаўта пачалі адступленне да свайго абозу, і рыцары кінуліся ў пагоню. Гэтак пачаў здзяйсняцца вырашальны для баталіі манеўр Вітаўта, узгоднены з Ягайлам. Ягонае войска не ўцякала, як пра тое пісалі многія гісторыкі, а дзейнічала паводле вызначанага плану дзеля парушэння баявых парадкаў цяжкаўзброеных рыцараў. Іх такім чынам рассейвалі па шырокай мясцовасці.

Толькі смаленскія харугвы, пакінутыя Вітаўтам, прыкрывалі правы фланг палякаў і неслі цяжкія страты. Тым часам рыцарская конніца, якая гналася за «ўцекачамі» да абозу арміі Вялікага Княства, была знішчаная, і харугвы зноў вярнуліся на поле бітвы. Яны ўдарылі з тылу па групоўцы Ульрыха фон Юнгінгена, захопленай сечай з палякамі. Неўзабаве харугвы магістра і правы фланг войскаў Тэўтонскага ордэна былі аточаныя і апынуліся ў двух вялізных катлах. Пачаўся разгром крыжацкай арміі. Частка яе вырвалася з атачэння і паспрабавала наладзіць абарону ў сваім умацаваным абозе, аднак хаўруснікі ўварваліся ў табар і ў асабліва крывавай сечы давяршылі знішчэнне галоўных сілаў Ордэна.

Перамога ў бітве пад Дуброўнаю (так называюць гэтую бітву беларускія летапісы) далася дарагой цаною. У чужую зямлю палегла палова ратнікаў, прыведзеных Вітаўтам, сярод якіх — тысячы беларусаў. Але палітычнае значэнне гэтай перамогі цяжка пераацаніць. Амаль двухсотгадовая агрэсія нямецкіх рыцараў на ўсход была спыненая. Разгромлены Ордэн так і не змог узнавіць сваіх ранейшых сілаў ды неўзабаве знік як самастойная дзяржава. Стасунак сілаў у Цэнтральнай і Усходняй Эўропе змяніўся на карысць славянскіх краінаў. Вялікае Княства змагло адмовіцца ад нявыгадных умоваў вуніі 1401 года з Польшчаю і стала больш самастойным. Нарэшце, пасля разгрому Тэўтонскага ордэна яно атрымала амаль стагоддзе параўнальна мірнага існавання — да пачатку экспансіі Маскоўскай дзяржавы.

Г. С.

1413. Гарадзельская вунія

Разгром галоўных сілаў Тэўтонскага ордэна пад Дуброўнай (Грунвальдам) не прывёў да поўнай паразы нямецкай дзяржавы ў Прусіі. Торуньскае пагадненне 1411 года было кампрамісным і не магло задаволіць аніводны бок. Пры актыўнай падтрымцы Захаду новы магістр тэўтонцаў Генрых Пляўэн пачаў аднаўляць мілітарную моц Ордэна. Новая вайна з крыжакамі здавалася няўхільнай, таму Вітаўт і Ягайла палічылі патрэбным больш шчыльнае аб'яднанне сілаў.

Разам аб'ехаўшы землі Вялікага Княства Літоўскага, падпісаўшы ваенныя пагадненні з Масквой і татарамі, Вітаўт і Ягайла вырашылі прыняць умовы новай дзяржаўнай вуніі. Дзеля гэтага ў кастрычніку 1413 года ў Горадлі над Бугам сабраліся не толькі манархі, але і паны абедзвюх дзяржаваў. Прынятыя імі граматы — Ягайлы і Вітаўта, польскіх паноў і баярства Вялікага Княства — сталі актамі новай Гарадзельскай вуніі. Першай граматай пацвярджалася само аб'яднанне дзяржаваў. Пры гэтым упершыню была выразна прызнана самастойнасць Вялікага Княства Літоўскага: яно захоўвала права на існаванне і па смерці Вітаўта; праўда, вялікага князя можна было выбраць толькі пасля ўзгаднення з Ягайлам і ягонай радай. Гэтаксама палякі бралі абавязак не выбіраць нікога каралём пасля Ягайлы, не ўзгадніўшы кандыдатуры з вялікім князем ды яго баярствам.

Панам і баярам Вялікага Княства, якія прынялі каталіцтва, былі пацверджаныя прывілеі, наданыя Ягайлам яшчэ ў 1386 годзе, а таксама гарантаваныя новыя. Яны атрымалі права поўнага распараджэння сваёй зямлёй і шырокія палітычныя свабоды. Іх павіннасці былі абмежаваныя толькі абавязкам узводзіць умацаванні і ўдзельнічаць у ваенных паходах на свае сродкі.

Дзеля шчыльнейшага збліжэння дзвюх дзяржаваў 47 баярскіх родаў Вялікага Княства Літоўскага абмяняліся гербамі з польскай шляхтай. Паводле польскага ўзору ў дзяржаве ўтвараліся ваяводствы і кашталяніі (спачатку толькі Віленскае і Троцкае). Але правы на гэтыя пасады і ўсе прывілеі, гарантаваныя Гарадзельскай вуніяй, належалі толькі каталікам. Гэтак шырокімі свабодамі і гербавым пабрацімствам з польскай шляхтай прынятыя акты рабілі нашых паноў і баяраў прыхільнікамі вуніі.

Адной з прычын адкрыта каталіцкага характару Гарадзельскай вуніі было імкненне Вітаўта здабыць сімпатыі на Захадзе, пазбавіць заходняй падтрымкі Ордэн. Чыста праваслаўныя землі Беларусі — Віцебская, Полацкая, Смаленская — не бралі ніякага ўдзелу ў Гарадзельскім з'ездзе і акты вуніі іх не датычылі. Яны заставаліся аўтаномнымі вобласцямі дзяржавы.

Акты Гарадзельскай вуніі зрабілі каталіцтва прывілеяванай рэлігіяй дзяржавы, з прычыны чаго канфесійная праблема ў Вялікім Княстве пачала набываць асаблівае значэнне. Хоць пастанова, якая забараняла праваслаўным займаць важныя дзяржаўныя пасады, не заўсёды і не абавязкова выконвалася, тым не менш яна была сур'ёзнай падставай нутранога разладу ў грамадстве.

Г. С.

1468. Судзебнік Казіміра Ягайлавіча, першы звод законаў дзяржавы

У часе паўвекавога княжання Казіміра Ягайлавіча, калі ў Вялікім Княстве стабілізавалася нутраное жыццё, паспяхова развівалася гаспадарка, хутка павялічвалася колькасць насельніцтва, быў складзены першы з вядомых збораў феадальнага права. Гэта так званы Судзебнік 1468 года — каштоўны помнік заканадаўства, які адлюстраваў пэўны этап развіцця нашай дзяржаўнасці. Зацвярджаўся ён у Вільні 29 лютага на нарадзе вялікага князя з панамі-радаю ды «з усім паспольствам».

У свой час польскі гісторык В. Мацяеўскі называў яго «беларускім статутам» не толькі таму, што гэты кодэкс быў напісаны на старабеларускай мове. Ён увабраў нормы звычаёвага беларускага права (разам з даўнімі нормамі гэтак званай «Рускай праўды»). Судзебнік уяўляў з сябе зборнік з 25 артыкулаў, у якім былі сістэматызаваныя прававыя нормы аб пакараннях за крымінальныя злачынствы (што складалі толькі частку крымінальнага права) ды аб павіннасцях грамадзян на гаспадара. Ён, у прыватнасці, абараняў усіх уладальнікаў ад наездаў і гвалту (гвалтаўніка прыцягвалі да суда вялікі князь ці паны-рада), прадугледжваў абавязковае выкананне судовай пастановы, пазбаўленне годнасці і ўсіх правоў наўзамен смяротнага пакарання для шляхціча і пазбаўленне асабістай свабоды — для нешляхціча, вызваляў ад пакаранняў сям'ю злачынца, уводзіў прынцып індывідуальнай адказнасці кожнага, патрабаваў вяртаць законным уладальнікам знойдзеныя рэчы і жывёлу, а таксама замацоўваў прыгонную залежнасць сялян, а ўсіх жыхароў абавязваў падтрымліваць у належным парадку дарогі і масты. У артыкулах зборніка замацоўваўся таксама шэраг іншых важных нормаў, якія потым паспяхова ўдасканальваліся і пашыраліся ў далейшай працы над сістэматызацыяй права.

Праўда, паралельна з існаваннем Судзебніка, які выкарыстоўваўся, бадай, толькі ў цэнтральных абласцях дзяржавы, іншыя землі па-ранейшаму паслугоўваліся сваім мясцовым правам. Неабходнасць умацавання дзяржаўнага суверэнітэту Вялікага Княства стымулявала далейшую працу па кадыфікацыі права, што неўзабаве прывяло да стварэння «аднаго права» для ўсіх земляў — першага Статута. Нормы, выкладзеныя ў Судзебніку, нязменна дзейнічалі да таго часу, пакуль не былі пашыраныя і дапрацаваныя ў Статуце 1529 года. Аднак тыя, што не ўвайшлі ў Статут, заставаліся актуальнымі і надалей.

Судзебнік 1468 года паклаў пачатак новаму этапу развіцця права і заканадаўчай дзейнасці дзяржаўных органаў, які арганічна завяршыўся стварэннем Статутаў Вялікага Княства Літоўскага — найбольш дасканалых зводаў законаў у тагачаснай Эўропе. У галіне прававой культуры наша дзяржава апярэдзіла сваіх суседзяў.

Паводле тэрміналогіі і выкладзеных формулаў да Судзебніка Казіміра Ягайлавіча вельмі блізкі быў і першы зборнік прававых нормаў Маскоўскай дзяржавы — Судзебнік маскоўскага князя Івана III, выдадзены ў 1497 годзе. Тлумачыцца гэта тым, што складальнікі маскоўскага зводу карысталіся законам Вялікага Княства Літоўскага ды шмат з яго запазычылі.

Г. С.

Куда плывут корабли интеграции

Союз Москвы и Минска напоминает о мировом опыте, еще не тронутом пылью истории

Что заставляет государства бросаться в объятия друг другу и уходить в рискованное «совместное плавание» в мировом океане? Выброшенные на берег обломки потерпевших крушение кораблей не останавливают новых капитанов, а еще больше распаляют их воображение. Появившись задолго до того, как «призрак коммунизма» стал бродить по Европе, «призрак интеграции» оказался если не удачливее, то уж во всяком случае гораздо живучее. Да и маршрутов у него как выяснилось, куда больше.

Полигоном наиболее активного обкатывания различных моделей государственного объединения в новейшей истории стал Ближний Восток. Ностальгия по некогда великому халифату, в средние века простиравшемуся от Аравийского полуострова до Китая, а затем распавшемуся под ударами завоевателей, не дает покоя арабским лидерам двадцатого века вплоть до наших дней. К консолидации сил их подталкивали не только предания старины глубокой, но и пафос общей борьбы против «империализма» и «сионизма».

К идеологам такой интеграции прежде всего следует причислить деда нынешнего иорданского короля Хусейна короля Абдаллу, в 1916 году возглавившего общеарабское восстание против поработителей-турок. Надеясь на возрождение былого арабского единства, он еще в довоенные годы предлагал то создание «Великой Сирии», в которую бы вошли Сирия, Ливан, Иордания и Палестина, то план «Плодородного полумесяца», который объединил бы эти же государства плюс Ирак, то союз между Сирией и Иорданией. Вплоть до своей гибели в 1951 году король Абдалла полагал, что такие объединения должны быть добровольны, ограничиваться на первом этапе проведением совместной экономической, оборонной, культурной политики и только на последнем приобретать черты политического союза.

Мешок с семью головами

Увы, архитектора интеграции постигла незавидная участь — он пал от рук мусульманского фанатика (кстати, араба). Возникшая в 1945 году Лига арабских государств, которая задумывалась как основа формирования единой арабской нации, превратилась в пустую говорильню. Сам Абдалла сравнивал Лигу с «*мешком, в котором находятся семь голов — семь арабских государств, скованных путами иностранного господства и арабского невежества. Такое существо задыхается, когда проявляет активность*».

После смерти Абдаллы «призрак интеграции» не покинул Ближний Восток, однако история сыграла с идеей арабского объединения злую шутку. Когда в 1958 году с интервалом всего в две недели в регионе возникло сразу два новых государственных образования — Объединенная Арабская Республика (ОАР) Сирии и Египта, а также Арабский союз Иордании и Ирака, — побудительными мотивами их создания были не тяга к общеарабскому сближению, а скорее неумолимая логика размежевания и нарастающего регионального соперничества.

Это соперничество, которое все больше определялось геополитическими факторами противостояния сверхдержав на Ближнем Востоке, по сути представляло собой объединение правящих элит, преследовавших свои цели. Президент Египта Гамаль Абдель Насер, по «чертежам» которого строилась ОАР, хотел стать единоличным лидером арабского Востока. К иорданскому королю Хусейну и его двоюродному брату Фейсалу, правившему в Ираке, Насер испытывал острую неприязнь как к ставленникам «мирового империализма». Оборонный пакт, подписанный Багдадом и Амманом, препятствовал расширению влияния Насера и стоявшего за его спиной СССР.

Однако, даже несмотря на заинтересованность великих держав в сохранении и упрочении новых объединенных государств, противоречия между национальными элитами оказались сильнее. Первым распался Арабский союз: он не просуществовал и полгода. Короля Фейсала постигла та же участь, что и его деда, другого объединителя арабского мира короля Абдаллу, — после переворота, инспирированного насеристами, Фейсал был убит. Но и ОАР просуществовала недолго — ее ждал тот же драматичный финал, что и Арабский союз. В 1961 году в Дамаске произошел военный переворот. В составе Объединенной Арабской Республики остался один Египет.

Эстафетную палочку арабских интеграторов попытался подхватить радикальный ливийский лидер полковник Каддафи. Чтобы ускорить реализацию своих планов, он даже использовал группы ливийских террористов, которые должны были ликвидировать тех, кто стоял на пути создания новых союзов. Можно вспомнить попытки создания ливийско-тунисского, ливийско-чадского, ливийско-египетского союза, финалами которых становились взаимная подозрительность и даже войны.

Казалось бы, вывод напрашивается: объединение правящих кругов даже родственных народов, носящее сиюминутный характер, непрочно. Как только меняется конъюнктура или возникает угроза полновластию, происходит переворот и временный союз распадается. Однако история так и не остудила пыл нового поколения лидеров — «призрак интеграции» продолжал бродить по пустыням и оазисам арабского мира. На последнем экономическом саммите арабских стран, состоявшемся в прошлом году в Каире, старые идеи панарабизма воплотились в призывы к возрождению объединительных процессов. Могут ли они реализоваться, когда региональные различия, внешнеполитические ориентиры и разрыв в уровне экономического развития в арабском мире становятся все ощутимее?

На обломках Берлинской стены

Отсчет посткоммунистической эпохи не случайно ведут от падения Берлинской стены. Начавшееся вслед за этим создание единой Германии стало примером интеграции нового типа. Хотя в мире и по сей день немало желающих объяснить скорость объединения двух государств торжеством германской национальной идеи и личными усилиями архитектора нового государства западногерманского канцлера Гельмута Коля, настоящим локомотивом этой интеграции стали более высокий уровень жизни ФРГ и демократическая процедура, использованная при объединении.

На сей раз главным действующим лицом интеграции стал народ: как принято было говорить в то время, восточные немцы проголосовали за воссоединение ногами. В результате все попытки хотя и деморализованной горбачевской перестройкой, но еще достаточно сильной восточногерманской бюрократии остановить процесс или повернуть его в выгодное ей русло оказались безуспешными.

За последние годы германская модель интеграции доказала свою перспективность. Сегодня восточные земли, получившие после объединения миллиарды марок, являют собой зоны наиболее динамичного развития во всей Германии. По увеличению валового национального продукта эти регионы стоят на одном уровне со столь же динамичной посткоммунистической экономикой — китайской. Темпы роста в первые годы после объединения составляли впечатляющую цифру — 10 процентов, в то время как на остальной территории Германии они не превышали десятые доли процента. Это, впрочем, не означает, что подобная интеграция автоматически гарантирует беспроблемную стыковку некогда противостоявших друг другу систем. Согласно опросу журнала *Die Spiegel*, хотя 83 процента восточных немцев продолжают поддерживать объединение двух стран, 53 процента респондентов ждали от реформ большего.

Тем не менее после окончания холодной войны интеграция перестала быть призраком, и не только в Германии. Еще один пример — развивающийся процесс образования единой Европы, который набрал высокие обороты лишь после того, как континент перестал быть ареной противостояния двух военных блоков. Его локомотивом выступают не идеология, а реальные экономические и геополитические интересы европейских стран, определяемые национальными референдумами.

Мировой опыт свидетельствует, что к стабильному и процветающему объединению государств ведет только демократическая процедура. В этом случае происходит не верхушечный сговор правящих элит, распадающийся как карточный домик при любом дуновении ветерка, а реальный процесс, в котором участвуют народы. Что касается призраков интеграции, то они, как правило, находят пристанище там, где у власти находятся тоталитарные и авторитарные режимы.

Сергей СТРОКАНЬ
Дмитрий МОСЯКОВ
журнал «Итоги» (Москва)

Пропаганда здорового образа жизни должна стать государственной политикой

Рак и сердечные заболевания, которые уже сейчас вызывают большинство смертных случаев в промышленно развитых странах, становятся весьма существенной проблемой для развивающихся стран. Такой вывод делают эксперты Всемирной организации здравоохранения.

В опубликованном Всемирном докладе о здравоохранении 1997 г., озаглавленном «Победа над страданиями, обогащение понятия гуманности», говорится, что неинфекционные заболевания станут намного более широко распространенными в развивающихся странах, поскольку их население приобретает многие нездоровые черты промышленно развитого мира: **сидячий образ жизни, недостаточная физическая активность, богатый жирами рацион питания, потребление табака, алкоголя и наркотиков.**

Как отмечается в докладе, в настоящее время *неинфекционные заболевания* являются причиной 24 млн. смертных случаев во всем мире, что составляет почти половину от общего количества смертных случаев (54 млн.). Болезни, связанные с *нарушением кровообращения* (такие, как сердечные заболевания и гипертоническая болезнь) в 1996 г. унесли жизни более 15 млн. человек, и ныне на их долю в развивающихся странах приходится приблизительно 25% всех смертных случаев, а в развитых странах — примерно половина всех смертных случаев.

Число смертных случаев от *рака* во всем мире, которое в прошлом году превысило 6 млн., в течение ближайших 25 лет удвоится в развивающихся странах и вырастет на 40% в промышленно развитых странах. Восемьдесят процентов всех случаев заболевания раком шейки матки приходится на развивающиеся страны, где этот вид рака — наиболее распространенный вид болезни у женщин. Рак печени также стал одной из серьезных проблем, причем на долю Китая приходится 55% всех случаев.

Рак и болезни, связанные с нарушением кровообращения, уже сейчас являются одними из основных причин смертности в Юго-Восточной Азии — одном из наиболее густонаселенных регионов мира.

В докладе также говорится, что в ближайшие 25 лет более чем в два раза вырастет число случаев заболевания *сахарным диабетом*, увеличится и число людей, страдающих от других хронических заболеваний.

«Такой прогноз свидетельствует о кризисе здоровья населения в глобальном масштабе, — заявил генеральный директор ВОЗ доктор Хироси Накадзима в своем выступлении, приуроченном к публикации доклада. — *Нам срочно необходимо улучшить нашу способность предотвращать, лечить и, по возможности, излечивать эти заболевания, а также заботиться о тех, кто не может быть излечен*».

По словам заместителя директора Панамериканской организации здравоохранения доктора Дэвида Брэндлинга-Беннетта, большинство развивающихся стран теперь будут вынуждены нести *«двойное бремя»* заболеваний, поскольку они одновременно *«продолжают борьбу с инфекционными заболеваниями, включая новые и возникающие болезни»*.

В 1996 г. *инфекционные заболевания* стали причиной 17 млн. смертных случаев, 9 млн. из которых пришлось на детей с желудочными и острыми респираторными заболеваниями. *Туберкулез* ежегодно уносит жизни почти 3 млн. человек, главным образом взрослых. Кроме того, во всем мире продолжается *эпидемия СПИДа*, которая за последний год привела к появлению 3 млн. новых больных и гибели 1,5 млн. человек.

В докладе отмечается, что промышленно развитые государства также подвергаются большому риску из-за инфекционных заболеваний, отчасти вследствие тенденции к глобализации путешествий, туризма и торговли. *«В XXI веке в сражении за здоровье борьбу с инфекционными и хроническими заболеваниями необходимо вести одновременно в глобальном масштабе»*, — заявил Накадзима.

Однако не все так плохо и безнадежно. По словам Беннетта, люди во всем мире стали жить дольше — и прежде всего потому, что научились бороться с инфекционными заболеваниями. В 1996 г. средняя продолжительность жизни в мировом масштабе достигла 65 лет, что почти на 20 лет превышает аналогичный показатель 1955 г. Во многих странах средняя продолжительность жизни в настоящее время превышает 70 лет, а в некоторых странах даже приближается к 80 годам.

«Точно так же, как мы научились бороться с инфекционными заболеваниями и даже искоренять некоторые из них, мы можем научиться предотвращать и неинфекционные заболевания, — говорится в докладе ВОЗ. — *В ряде стран Запада было отмечено заметное снижение числа смертных случаев от сердечных заболеваний в результате улучшения медицинского обслуживания и изменений в образе жизни*».

Богатая жирами пища, малоподвижный образ жизни и излишний вес — одна из главных угроз здоровью современного человека.

Во Всемирном докладе о здравоохранении содержится призыв к *«активизации и приданию устойчивого характера»* всемирной кампании по пропаганде здорового образа жизни и борьбе с основными факторами риска, ответственными за многие неинфекционные заболевания, — курением, богатым жирами рационом питания, ожирением и недостаточной физической активностью. В докладе отмечается, что такая поощряющая профилактические меры кампания требует сотрудничества на высоком уровне, вовлекающего в себя государственные учреждения, органы здравоохранения, неправительственные организации и частный сектор.

В докладе также содержится призыв к ускорению исследования новых лекарственных препаратов и вакцин, использованию экономически эффективных методов выявления заболеваний и борьбы с ними. Пропаганда здорового образа жизни должна стать государственной политикой. Это подразумевает высокие налоги на табак, принятие законодательства о запрещении курения в общественных местах, а также требование о наличии на этикетках продуктов питания информации об их питательной ценности.

Джим ФУЛЛЕР, *USIA*

«Акадэмія навук» загарэлася

Раніцай у суботу на паўтары гадзіны быў спынены рух цягнікоў на першай лініі мінскага метрапалітэна.

Прычынай стаў пажар, выкліканы ўзгараннем электраправодкі трансфарматарнага вузла на станцыі метро «Акадэмія навук». У тушэнні пажару была задзейнічана вялікая пажарная каманда і 15 спецмашын. Пры дапамозе спецыяльных сродкаў пажарнікам удалося спачатку лакалізаваць, а потым і падавіць ачаг узгарання. Чалавечых ахвяраў і пацярпелых няма.

Як паведамілі ва ўпраўленні пажарнай аховы Мінска, цяпер абставіны пажару высвятляе сумесная камісія метрапалітэна і пажарнай службы. Камісія павінна падлічыць суму матэрыяльнай шкоды, нанесенай пажарам.

Альгерд НЕВЯРОЎСКІ

У саўгасе «Гарадзец» пакралі ўгнаенні

У саўгасе «Гарадзец» Шклоўскага раёна, якім да абрання прэзідэнтам кіраваў А.Лукашэнка, злодзеі скралі 11 тон салетры.

Некаторыя вяскоўцы бачылі, як злодзеі спакойна пад'ехалі да склада, узламалі дзверы і загрузілі мяхі з угнаеннямі на машыну. Скрадзена шостая частка калгасных запасаў. У мінулым годзе тут ужо адбыўся падобны крадзеж, злодзеяў пакуль не знайшлі.

Іван ЗАСАДА

Паспешлівы гандляр – злодзею памочнік

Не ўстанавіўшы сігналізацыю ў памяшканні, распачаў работу ў горадзе Жлобіне магазін «Рыбалоў, паляўнічы».

Аказалася, што чакалі гэтай падзеі не толькі аматары рыбалкі ды палявання, але і злачынцы. У першы ж выходны дзень злодзеі праламалі дах крамы і скралі 500 патронаў, 900 капсуляў, 7 банак пораху, некалькі бінокляў і паляўнічых жылетаў, а таксама прыхапілі 2,5 млн. рублёў з касы. Цяпер міліцыя шукае скрадзенае, а чыноўнікі рыхтуюць дакументы, каб пазбавіць краму ліцэнзіі на права гандлю.

У.В.

Гомельскія пажары

З пачатку года ў Гомельскай вобласці зарэгістравана 270 пажараў.

У агні загінулі 27 чалавек. З дымам пайшлі 63 хаты і 12 адзінак тэхнікі. Страты маглі б быць значна большыя, калі б не выдатная работа Гомельскай пажарнай службы: па выніках 1996 г. яна прызнаная лепшай у краіне.

Уладзімір ВАЛЕЎСКІ

Вёскі пусцеюць

Пасля Чарнобыльскай катастрофы моцна скарацілася колькасць вясковага насельніцтва ў Хойніцкім раёне Гомельскай вобласці.

На пачатку 1986 года ў вёсках Хойніцкага раёна пражывала 29.089 чалавек, летась — толькі 11.767. Цяпер у вёсках усяго працуюць 3.358 чалавек, з іх у сельскагаспадарчай вытворчасці — 2.928, у тым ліку 944 — людзі старэйшыя за 50 гадоў.

У.В.

У Мазыры будзе гарадскі тэлеканал

Мазырскі гарвыканкам прыняў рашэнне аб стварэнні дзяржаўнага прадпрыемства «Тэлеканал — Мазыр».

Ужо зацверджаны статут новага тэлевізійнага прадпрыемства і прызначаны дырэктар, Ю.Каплан. Такім чынам, начальнік ёсць, засталося няшмат — распачаць трансляцыю.

У.В.

Аўстрыйскі санаторый для дзяцей Гомельшчыны

Закладзены першы камень пад будаўніцтва корпуса дзіцячага санаторыя «Жывіца», што ва ўрочышчы Чонкі непадалёк ад Гомеля.

Корпус на 100 месцаў будзе пабудаваны за кошт сродкаў, сабраных жаночым рухам «Дзеці Чарнобыля» з аўстрыйскага горада Хёхст. Мяркуецца, што праз 2-3 гады новы будынак санаторыя прыме першых аслабленых Чарнобылем дзетак.

У.В.

Алімпійскія перспектывы вёскі Козенкі

У вёсцы Козенкі, што ў Мазырскім раёне, пабудаваны гаспадарчым спосабам раённы фізкультурна-спартыўны комплекс. Днямі ён расчыніў дзверы для дзяцей і дарослых.

У комплекс уваходзяць два футбольныя полі, валейбольная і баскетбольная пляцоўкі, гумавая (!) бегавая дарожка даўжынёй 400 м, спартыўная і атлетычная залы. Ёсць і лазні з парылкамі. Калі комплекс не ператворыць у "базу для адпачынку" начальства, дык у мясцовых падлеткаў будзе шанц выбіцца ў чэмпіёны.

У.В.

Баптысты ў былым музеі

У памяшканні Хойніцкага краязнаўчага музея адчыніўся малельны дом евангельскіх хрысціян-баптыстаў.

Набажэнствы, у якія ўваходзяць малітвы, пропаведзь Слова Божага і духоўныя спевы, праводзіць пастар А.Нагорны. Не пабаяўшыся радыяцыі, разам з жонкай ён пераехаў жыць у Хойнікі з Баранавіч. Малельны дом у Хойніках — ужо 408-мы па ліку, адчынены ў Беларусі Саюзам хрысціян веры евангельскай.

У.В.

СПОРТ

Каспараў прайграў, затое Мамедаў выйграў

БАРАЦЬБА ДЗЮ-ДО: ЗАЛАТЫ ДЭБЮТ

Рашад Мамедаў з Гомеля, дэбютуючы на чэмпіянаце Еўропы ў Остэндэ (Бельгія), заваяваў залаты медаль у вагавой катэгорыі да 60 кг, самай лёгкай у мужчын.

У жаночым турніры поспеху дасягнулі Алена Карыцкая (да 52 кг) з Мінска, у якой срэбны медаль, і Тацціяна Масквіна з Магілёва, якой уручана бронзавая ўзнагарода.

ВОЛЬНАЯ БАРАЦЬБА: ПАЎТАРЭННЕ АТЛАНТЫ

Срэбраны прызёр Алімпіяды-96 мінчанін Аляксей Мядзведзеў стаў срэбным медалістам і на чэмпіянаце Еўропы ў сталіцы Польшчы Варшаве. У фінале наш цяжкавагавік саступіў Давіду Мусульбесу з Расіі.

Прайграў схватку за бронзавы медаль вопытны Алег Гогаль з Гродна — 4-е месца. І ў камандным заліку беларусы занялі чацвёртае месца, прапусціўшы наперад толькі прызнаных лідэраў — зборныя Расіі, Украіны і Турцыі.

ЛЁГКАЯ АТЛЕТЫКА: ГРАН-ПРЫ — НАШ!

У Айзенхютэнштаце (Германія) майстры спартыўнай хадзьбы разыгралі Гран-пры. У жанчын вызначылася мінчанка Ларыса Хмяльніцкая, якая хутчэй за іншых прайшла дыстанцыю 10 км. А трэцяй тут была яшчэ адна беларуска — Валянціна Цыбульская з Магілёва.

Бронзавая ўзнагарода і ў вядомага хадака з Мінска Яўгена Місюлі.

Ато Болдан (Трынідад) паказаў на спаборніцтвах у Мадэста (штат Каліфорнія) лепшы час на стадыёнах свету ў 1997 годзе: ён прабег 100 метраў за 9,89 секунды.

Напомнім, што сусветны рэкорд у спрынце — 9,84.

ШАХМАТЫ: КАСПАРАЎ ПРАЙГРАЎ

Чэмпіён свету Гары Каспараў прайграў матч-рэванш амерыканскаму суперкамп'ютэру "Дып Блю". У выніковай шостай партыі Каспараў, гуляючы чорнымі фігурамі, здаўся ўжо на 19-м ходзе. Агульны лік матча 3,5:2,5 на карысць "Дып Блю" *і IBM*. Стваральнікі гэтай канструкцыі зараблілі 700 тысячаў доляраў, Каспараў — 400 тысяч.

На пасляматчавай прэс-канферэнцыі пакрыўджаны чэмпіён не змог дастойна ацаніць гэтае выдатнае дасягненне чалавецтва, сказаўшы, што разламаў бы "Дып Блю" на кавалкі, калі б рыхтаваўся да матчу не 10 дзён, а некалькі месяцаў, як і да спаборніцтваў на першынство свету. Але факт застаецца фактам — Каспараў прайграў. Першы матч з менш дасканалай праграмай гэтага ж камп'ютэра прынёс год таму перамогу Гары — 4:2.

ХАКЕЙ: ЧЭМПІЯНАТ СВЕТУ

У апошніх матчах фінальнага турніру шасці каманд зборная Чэхіі перамагла каманду Канады — 5:3, зборная Швецыі — суседзяў з Фінляндыі — 5:2, канадцы — расіянаў — 2:1, фіны — амерыканцаў — 2:0. У выніку каманды выстраіліся так:

	Ш	А
1. Швецыя	17–9	8
2. Канада	13–14	6
3. Расія	13–13	5
4. Чэхія	12–12	4
5. Фінляндыя	12–12	4
6. ЗША	7–14	3

Вельмі добра завяршылі чэмпіянат нашыя суседзі — хакеісты зборнай Латвіі. У заключных матчах яны перайгралі каманды Францыі — 6:2 і Славакіі — 5:4 і занялі высокае 7-е месца. Напомнім, што ў групавым турніры на першай стадыі чэмпіянату латышы дабіліся нічыіх з фіналістамі — шведамі і канадцамі.

У матчы за бронзавыя медалі зборная Расіі прапусціла вырашальную шайбу ад чэхаў на перадапошняй хвіліне гульні — 3:4.

А за чэмпіёнскі тытул спаборнічаюць у серыі да дзвюх перамог шведы і канадцы. У першым матчы поспех прыйшоў да скандынаваў — 3:2.

КУБАК СТЭНЛІ

У фінал Заходняй канферэнцыі (паўфінал Кубка Стэнлі) першымі выйшлі хакеісты «Дэтройта», якія перамаглі ў серыі матчаў «Анахайм» — 4:0 (2:1, 3:2, 5:3, 3:2). Іх сапернікамі будуць уладальнікі Кубка-96 хакеісты «Каларада», якія толькі раз прайгралі «Эдмантану» — 4:1. Ва Усходняй канферэнцыі «Нью-Йорк Рэйнджэрс» зламаў супраціўленне «Нью-Джэрсі» — 4:1, а «Філадэльфія» вядзе супраць «Бафала» — 3:1.

БАСКЕТБОЛ: ЧЭМПІЯНАТ *NBA*

У чвэрцьфіналах сітуацыя такая.

Заходняя канферэнцыя.

«Юта» — «Лос-Анджэлес Лейкерс» — 3:1, «Хьюстан» — «Сіэтл» — 3:1.

Усходняя канферэнцыя.

«Чыкага» — «Атланта» — 2:1, «Нью-Йорк» — «Маямі» — 2:1.

ФУТБОЛ: КУБАК *UEFA*

У першым фінальным матчы футбалісты германскага «Шальке-04» мінімальна перамаглі саперніка з італьянскага «Інтэра» — 1:0 (Марк Вільмотс). Гульня ў адказ — у Мілане 21 траўня.

КУБАК БЕЛАРУСІ

У чвэрцьфіналах мінскае «Дынама-93» выйграла ў «Лакаматыва-96» (Віцебск) — 3:0, «Дынама» (Мінск) — у «Дынама» (Брэст) — 2:1, «Белшына» (Бабруйск) — у мінскай «Атакі» — 2:1.

У паўфіналах сустрэнуцца дзве дынамаўскія каманды, а таксама «Белшына» з «Дняпром».

Сямён ПЛОЦ

***"Я не проиграю. Я никогда не проигрывал",* — так заявил чэмпион мира Гарри Каспаров накануне шахматного матча с хитроумным электронным соперником — суперкомпьютером "Дип Блю". И все-таки Каспаров проиграл.**

Детище компании IBM "Дип Блю" — специально "обученный" суперкомпьютер *RS/6000 SP* — заметно прибавил в мастерстве за тот год, что минул со времени его поражения. Архитектура этой махины, представляющей собой два одинаковых черных шкафа и весящей почти полторы тонны, включает 32 синхронно работающих процессорных блока (128 *RISC*-процессоров), что превращает "Дип Блю" в настоящего монстра вычислений.

Собственно, думать "Дип Блю" не умеет — он оценивает положение фигур на доске, перебирая миллиарды комбинаций. Человеческий мозг способен предвидеть лишь несколько ходов, но зато он обладает недоступным "Дип Блю" преимуществом — разумом. Но коль в матче победила все-таки машина, это служит убедительным доказательством того, что искусственный интеллект вовсе не должен быть аналогичен человеческому, чтобы превзойти его.

Вычислительная машина делает то, что получается у нее лучше всего, — вычисляет, и это может продвинуть ее в такие дали, о которых мы пока и не подозреваем.

© СВАБОДА Падпісны індэкс 63887 E-mail: edit@svaboda.minsk.by СВАБОДА ў Internet: http:\\www.gis.minsk.by Спасылка на газету СВАБОДА абавязковая Наклад 36.860
Нумар падпісаны ў друк 12.05.97 (15:00) Надрукавана на паліграфічнай фабрыцы «Чырвоная зорка» (г.Мінск, 1-шы Загарадны завулак, 3) ЛВ № 215 Заказ 301